

Obilježja zajednica ptica Medvednice i Žumberačkog gorja

Kirin, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2009

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:080414>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Prirodoslovno-matematički fakultet

Biološki odsjek

Tamara Kirin

Obilježja zajednica ptica Medvednice i Žumbera kog gorja

Diplomski rad

Zagreb, 2009. godine

Ovaj rad, izrađen u Zagrebu, pod vodstvom mentora prof. dr. sc. Zdravko Dolenc, predan je na ocjenu Biološkom odsjeku Prirodoslovno – matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu radi stjecanja zvanja dipl. ing. biologije, smjer ekologija.

ZAHVALA

Zahvaljujem mentoru prof. dr. sc. Zdravku Dolenc na pomoć i savjetima koje mi je pružio tijekom pisanja ovog diplomskog rada.

Posebno zahvaljujem dr. sc. Jeleni Kralj što mi je pružila veliku pomoć prilikom pisanja rada i uputila me u metode terenskog rada. Zahvaljujem itavom Ornitološkom zavodu HAZU, prije svega dr. sc. Jeleni Kralj i dr. sc. Davoru Mikoviću u što su mi omogućili sudjelovanje u svojim projektima i njihovi su rezultati korišteni u ovom diplomskom radu.

Zahvaljujem svojim roditeljima, prijateljima (Marini, Sanji i Dariu) te Goranu iz P.P. Žumberak – Samoborsko gorje koji su mi pomagali u terenskom radu na Žumbera kom gorju, a posebno Željki na golemom trudu koji je uložila prilikom terenskog rada na Medvednici.

Zahvaljujem svojim kolegama i profesorima što su moje godine studiranja učinile toliko ugodnima. Udrugama BIUS, HOD te BIOM uz koje sam toliko naučila uz užitek i veselje te povrh svega svojim prijateljicama Marini, Antici, Mii, Mariji, Željki i Martini na podršku.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Biološki odsjek

Diplomski rad

Obilježja zajednica ptica Medvednice i Žumbera kog gorja

Tamara Kirin

Zoološki zavod, Rooseveltov trg 6, Zagreb

Sažetak

Istraživanje je provedeno kako bi se ustanovila i usporedila obilježja zajednica ptica u šumama Parkova prirode Medvednica i Žumberak – Samoborsko gorje. Istraživanje ornitofaune provedeno je metodom brojanja na toki, a u istraživanju obilježja vegetacije korištena je metoda kružnih ploha. Na temelju udjela temeljnica pojedinih stabala istraživane su toke razvrstane u pet tipova šuma: bukovu, hrastovu, crnogoričnu, miješanu bjelogoričnu i miješanu bjelogoričnu – crnogoričnu šumu. Na toki Medvednice zabilježeno je 39, a na toki Žumbera kog gorja 49 vrsta ptica. Ukupna gustoća i populacije šumskih pjevičave a je na Medvednici, dok je raznolikost ornitofaune, prema Shannon – Wienerovom indeksu, veća u šumama Žumbera kog gorja. Dominantne vrste s najvećom gustoćom populacije u oba Parka imaju zeba, crvenda i crnokapa grmuša. Gustoća i populacija pojedinih vrsta ptica te pojedinih ekoloških skupina razlikuju se u pojedinim tipovima šuma i u Parkovima, a uvelike ovise o strukturalnim obilježjima vegetacije.

(51 stranica, 22 slike, 9 tablica, 30 literaturnih navoda, jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u Središnjoj biološkoj knjižnici.

Glavne riječi: gustoća i populacije ptica, tipovi šuma, strukturalna obilježja vegetacije, Medvednica, Žumbera kog gorja

Voditelj: Zdravko Dolenc, prof. dr. sc.

Ocjenitelji: Božena Mitić, prof. dr. sc., Zoran Tadić, doc. dr. sc.

Rad prihvaćen: 02.12.2009.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Biology

Graduation Thesis

Characteristics of bird communities in Žumberak and Medvednica mountains

Tamara Kirin

Zoological department, Rooseveltov trg 6, Zagreb

Summary

Research was conducted in order to determine the characteristics of bird communities in forests of Nature parks Medvednica and Žumberak – Samoborsko gorje. The point-count method was used for analyzing bird community and circular plot method for habitat mapping. The tree basal area was used to distribute investigated points into five forest types: oak, beech, coniferous, mixed deciduous and conifer/deciduous mixed forests. The number of bird species recorded in Medvednica was 39 and in Žumberak 49. Population density of forest singing birds was greater in Medvednica and biodiversity of bird species, according to Shannon – Wiener index, was greater in Žumberak. Dominant species with highest population densities in both Parks were Chaffinch, Robin and Blackcap. Population densities of particular bird species and ecological groups were different between particular forest categories and also between the two Parks. Population densities showed dependence on structural vegetation characteristics.

(51 pages, 22 figures, 9 tables, 30 references, original in Croatian)

Thesis deposited in Central biological library.

Key words: bird population density, forest types, structural characteristics of vegetation, Medvednica, Žumbera ko gorje

Supervisor: Zdravko Dolenc, prof. dr. sc.

Reviewers: Božena Mitić, prof. dr. sc., Zoran Tadić, prof. dr.

Thesis accepted: 02.12.2009.

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	CILJ ISTRAŽIVANJA.....	2
3.	PODRUČJE ISTRAŽIVANJA.....	3
	3.1. Park prirode Medvednica.....	3
	3.2. Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje.....	5
4.	MATERIJAL I METODE.....	7
	4.1. Istraživanje obilježja šumske vegetacije.....	7
	4.1.1. Sloj drveća.....	7
	4.1.2. Sloj grmlja.....	8
	4.1.3. Sloj prizemne vegetacije.....	8
	4.2. Istraživanje ornitofaune.....	9
	4.3. Obrada podataka.....	10
	4.3.1. Obrada podataka o vegetaciji.....	10
	4.3.2. Obrada podataka o ornitofauni.....	12
	4.4. Statistička obrada.....	14
5.	REZULTATI	16
	5.1. Rezultati istraživanja šumske vegetacije.....	16
	5.1.1. Sastav drveća u tipovima šuma.....	16
	5.1.2. Strukturalna obilježja vegetacije Medvednice i Žumberačkog gorja.....	20
	5.1.3. Strukturalna obilježja vegetacije pojedinih tipova šuma.....	22
	5.2. Rezultati istraživanja ornitofaune.....	24
	5.2.1. Zabilježene vrste ptica.....	24
	5.2.2. Gustoće zabilježenih vrsta ptica.....	25
	5.3. Raspodjela ornitofaune po tipovima šuma.....	27

5.3.1. Usporedba ornitofaune pojedinih tipova šuma.....	36
5.4. Gustoća pojedinih ekoloških skupina i vrsta ptica u tipovima šuma.....	38
5.5. Korelacije između strukturalnih obilježja šuma i gustoće populacija nekih vrsta i ekoloških skupina ptica.....	42
6. RASPRAVA.....	44
6.1. Usporedba ornitofaune Parkova prirode Medvednica i Žumbera ko gorje.....	44
6.2. Ovisnost pojedinih vrsta ptica i ekoloških skupina ptica o strukturalnim obilježjima vegetacije.....	45
7. ZAKLJUČAK.....	48
8. LITERATURA.....	49

1. UVOD

Zajednicu ptica nekog područja čine sve ptice tog područja. Vrste u zajednici povezuje stanište na kojem žive i njihovi međusobni odnosi. Iako se zajednica nalazi na jedinstvenom staništu ekološki zahtjevi pojedinih vrsta u zajednici mogu biti vrlo različiti. Ekološki zahtjevi i potrebe neke vrste svrstavaju vrstu u određenu ekološku nišu. Ekološka niša predstavlja mjesto koje neka vrsta zauzima u zajednici. Definira se djelovanjem dvaju faktora: uvjetima koji nekoj vrsti odgovaraju i kompeticijom s drugim vrstama, koja rezultira zauzimanjem određenog staništa (Pielou 1978). U većini slučajeva odabir neke ekološke niše rezultat je dugotrajnog biranja staništa i prilagođavanja na isto. Vjerojatno ni jedna skupina životinja nema toliki potencijal za izbor staništa kao ptice. One su izrazito mobilne i široko rasprostranjene pa od staništa kroz koja prolaze samo pojedina koriste za gniježenje, hranjenje ili zimovanje (Cody 1985). Svoja staništa ptice (osobito selice) mijenjaju i do nekoliko puta godišnje, a svakom promjenom nalaze se pred novim izazovom izbora idealnog staništa. Tako u neko vrijeme određeno obilježje okoliša može biti presudno u izboru staništa, a u drugom dijelu godine bit će zamijenjeno nekim sasvim novim (Cody 1985). Upravo je zbog toga istraživanje čimbenika koji kod neke ptice utječu na odabir staništa toliko zanimljivo.

Gustoća populacija šumskih ptica ovisi u velikoj mjeri o vegetaciji. Različita su mišljenja u tome da li na distribuciju ptica više utječu strukturalna ili floristička obilježja vegetacije. Tako MacArthur i MacArthur (1961) smatraju da na gniježenje malih šumskih ptica, koje su u periodu razmnožavanja pretežno insektivorne, veći utjecaj imaju strukturalna obilježja vegetacije, dok prema Moskátu (1988) veću važnost imaju raznolikost i udjeli pojedinih vrsta drveća. Šumska vegetacija pticama šuma pruža mjesto za gniježenje, osigurava hranu i pruža sklonište, a o ekologiji pojedine vrste ptica ovisi koja obilježja vegetacije i u kojem omjeru na nju utječu. Tako je za očekivati da će dupljašice preferirati šume s većim brojem starih, suhih stabala pogodnih za stvaranje duplji, a ptice koje se gnijezde u grmlju zahtijevati šume sa dobro razvijenim slojem grmlja. U ovom će se istraživanju bilježiti različita obilježja vegetacije koja imaju utjecaj na sastav ornitofaune šuma. Osim florističkog proučavanja vegetacije (udio pojedine vrste) obavljen je i niz strukturalnih mjerenja vegetacije (gustoća grmlja, krošnji i prizemne vegetacije, količina suhih stabala i druga).

U Parkovima Medvednici i Žumberak – Samoborsko gorje šumska staništa obuhvaćaju više od 60% ukupne površine. Parkovi su udaljeni oko 15 km zračne linije, obuhvaćaju područje približno istih nadmorskih visina te na njima vladaju približno isti klimatski uvjeti. Zbog sličnosti vanjskih obilježja zanimljivo je usporediti obilježja ornitofaune ova dva područja.

Dosadašnjim istraživanjem ornitofaune na području Parka prirode Medvednice utvrđena je 91 vrsta ptica. Prva istraživanja provela je Rucner i obuhvaćala su faunistička istraživanja kojima je ornitofauna inventarizirana i razvrstana po staništima. Slijedila su: istraživanje strukture ornitofaune na zagorskoj padini Medvednice metodom linearnog transekta (Dolenec 1991), istraživanje gustoće populacije crnokape grmuše metodom kartiranja na površini od 20 ha u šumi bukve i jele blizu Puntjarke (Štikovići 1996), istraživanje rasprostranjenosti, izbora staništa i gustoće populacije šumskih vrsta sova (roda *Strix*) (Tutiš 1998) i istraživanje distribucije i brojnosti vrsta djetliha u središnjem dijelu Medvednice (Štikovići 2001).

Na području Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje obavljena su dosad tri istraživanja ornitofaune u kojima je zabilježeno 109 vrsta ptica. Prvo istraživanje obuhvatilo je bukove šume, hrastove šume, šume kestena i crnog graba te druga ne-šumska staništa (Rucner 1975). Slijedeće istraživanje provedeno je na području litavog Žumberka i obuhvaćalo je sva staništa. Proveo ga je Dragutin Rucner, a istraživanje nije nikada objavljeno. Treće istraživanje bilo je provedeno na sovama i popisu je ptica dodalo četiri vrste sova (Tutiš i Štikovići 2003).

Istraživanja zajednica ptica korištena u ovom diplomskom radu predstavljaju dio projekata inventarizacije ornitofaune šumskih ekosustava Parkova prirode Medvednica i Žumberak – Samoborsko gorje. Diplomski rad predstavlja kompilaciju rezultata tih istraživanja.

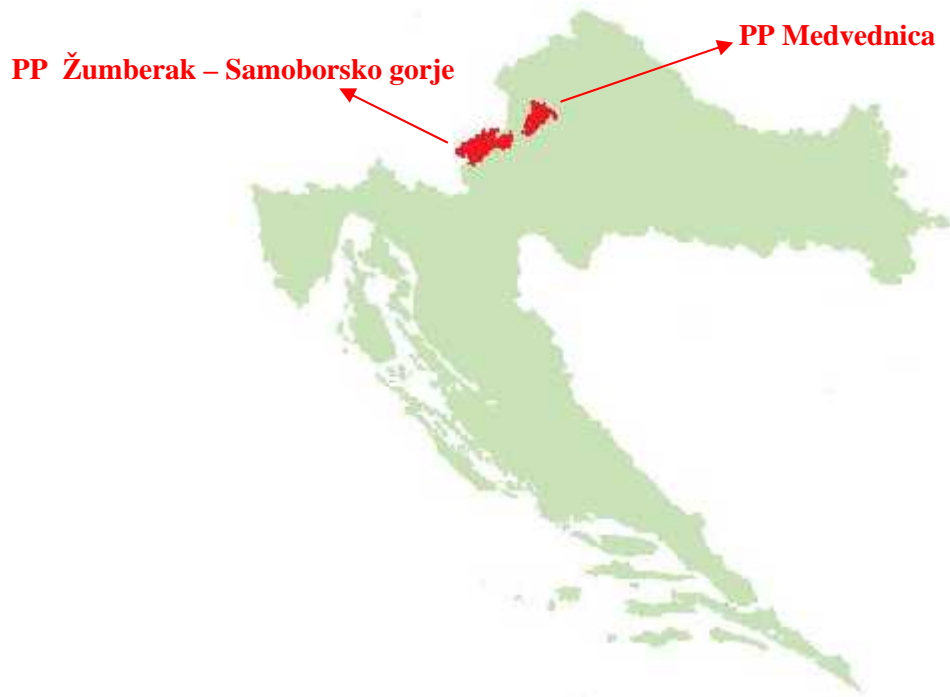
2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno kako bi se ustanovila obilježja zajednica ptica u šumama Parkova prirode Medvednica i Žumberak – Samoborsko gorje. Cilj istraživanja bio je produbiti znanja o ekologiji pojedinih šumskih ptica i njihovih zajednica na istraživanim područjima, osobito vezano uz tipove šuma i strukturalna obilježja vegetacije. Željela sam

ustanoviti koja kvalitativna i strukturalna obilježja šuma pojedine vrste ili ekološke skupine ptica preferiraju, a kod kojih se njihova brojnost smanjuje.

3. PODRUJE ISTRAŽIVANJA

Podruje istraživanja su šume Parka prirode Medvednica i Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje. Parkovi se nalaze u sjeverozapadnom dijelu središnje, kontinentalne Hrvatske, a obuhvaćaju gorsko područje na nadmorskoj visini od 100 do više od 1 100 metara (slika 1).

Slika 1. Istraživana područja

3.1. Park prirode Medvednica

Park prirode Medvednica osnovan je 16. lipnja 1981. godine, na površini od 22 826 ha. Proteže se sjeverozapadno od centra Zagreba na području Grada Zagreba, Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije. Parkom prolazi gora Medvednica čiji je najviši vrh Sljeme s 1032 m n.v. Medvednica je izdvojen masiv smjera pružanja sa sjeveroistoka na jugozapad, duljine od

oko 40 km i širine od oko 9 km. Sjeverozapadno od Medvednice pruža se Hrvatsko zagorje niskog, brežuljkastog reljefa, a jugoistočno porje je rijeke Save.

Park Medvednica obuhvaća područje velike geološke raznolikosti na kojem se mogu naći stijene od paleozojske do kvartarne starosti. Obiluje izvorima i potocima. Izdašnost izvora uvjetovana je padalinama pa veina nije velikog kapaciteta. Ipak, njihova imbrojnost daje značaj posebno u središnjem dijelu gdje samo na južnoj strani ima 60-ak izvora.

Srednja godišnja temperatura zraka na Medvednici je 6,2°C. Najhladniji mjesec je siječanj sa srednjom mjesečnom temperaturom zraka -3,1°C, a najtopliji mjesec srpanj sa prosječnom temperaturom 15,2°C. Temperatura zraka prosječno pada za 0,5°C svakih 100 metara uspona. Godišnja količina padalina na vrhu Sljeme je 1238 mm. Najveća je količina padalina u toplim mjesecima, od travnja do rujna. Relativna vlažnost zraka je najviša u hladnom dijelu godine. Prosječno godišnje na vrhu Medvednice sniježi 54 dana, a snijeg najčešće pada u siječnju i veljači.

Zaštita područja temelji se prije svega na očuvanju prirodne šume i šumskih zajednica, koje se protežu na 14.550 ha, dakle 64% ukupne površine parka. Šume pokazuju izrazitu zonaciju po nadmorskoj visini i ekspoziciji. Na ostalom području nalaze se vinogradi, ratarske kulture, te različiti izgrađeni objekti. U flori Medvednice do sada je zabilježeno 1205 vrsta i podvrsta.

Osnovne šumske zajednice na Medvednici su:

- mješovite hrastovo-grabove šume i čiste grabove šume
 - pokrivaju najniže obronke Medvednice na visini od 150 – 350 m n.v.
- srednjoeuropske acidofilne šume hrasta kitnjaka
 - pokrivaju južne obronke Medvednice umjereno kiselih staništa na visini od 200 – 650 m n.v.
- bukove šume
 - nalaze se na visinama od 300 – 820 m n.v.
- bukovo – jelove šume
 - zauzimaju vršnu zonu masiva od 800 – 1000 m n.v., ali se na sjevernim padinama spuštaju i do 400 metara

Podaci o klimatskim uvjetima i vegetaciji preuzeti su od Nikolić i Kovačić (2008).

3.2. Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje

Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje proglašen je zaštićenim područjem 28. svibnja 1999. Obuhvaća površinu od oko 33 300 ha i predstavlja izdvojeno brdsko područje jugozapadno od Zagreba. Osnovni smjer pružanja gorja jest sjeveroistok – jugozapad ukupne duljine od 40 km, a širine od oko 20 km. Gorja imaju alpski smjer pružanja, tektonika je dinarska, a obilježja terena krška. Na sjeveru je gorje omeđeno Savom, jugoistočno se nalazi dolinski prostor Pokuplja, sjeverozapadno se prostire dolina rijeke Krke u Sloveniji, a gotovo samim hrtom prolazi granica Hrvatske i Slovenije. (Preuzeto od Nikolića (2007).)

Isto ni dio obuhvaća Samoborsku goru sa vrhovima Japeti (871 m) i Plešivica (780 m). On je niži i rašlanijen. Zapadni dio ini Žumberaka gora iji je najviši vrh Sveta Gera na 1178 m n.v. Područje Žumberka i Samoborskog gorja je rezultat geoloških zbivanja koja se na osnovi istaloženih naslaga mogu pratiti od paleozoika do danas. Područje Parka građeno je gotovo isključivo od taložnih stijena nastalih u pradašnjim morima Tethysu i Paratethysu dok se magmatske stijene pojavljuju na maloj površini između Plješivice i Samobora. Iako 90% površine Parka zahvaća krš zahvaljujući kojem je ova pojava krških površinskih oblika poput ponikvi, uvala, ponora i kratkih ponornica. Tlo je većinom podzol i parapodzol (Nikolić 2007). Područje Parka prirode karakterizira velik broj izvora. Do sada su prikupljeni osnovni podaci za ukupno 337 izvora.

Samoborsko i Žumberako gorje odlikuje karakteristična kontinentalna klima, a razlike između pojedinih dijelova gore ovise o reljefu, krševitosti, nadmorskoj visini, izloženosti položaja, biljnom pokrovu i dr.. Prosječne su temperature umjerene s ljetnim prosjekom od -2°C, a srpanjskim od 18 – 20°C. Najviša temperatura u prosjeku je 30°C, a najniža -20°C. Godišnja količina padalina približno je 1050 – 1340 mm, a najveća količina kiše padne od travnja do rujna. U jesen i zimu velike su količine vlage u zraku pa često dolazi do pojave magle. Snijeg pada od kraja studenog do ožujka.

Područje Parka botanički je iznimno zanimljivo i raznoliko. Oko dvije trećine površine pokrivaju šume, a ostalo područje pokrivaju davno iskorištena područja, današnji travnjaci, livade, košenice i pašnjaci. Na području Parka nalaze se i sela, sa stalnim stanovnicima te vikendice.

Najzastupljenije šumske zajednice su:

- šuma hrasta kitnjaka i pitomog kestena
 - tvori mjestimično veće sastave na vrlo kiselim i podzolastim, silikatnim, ilovastim i pjeskovitim tlima s malo vapnenca
- šuma hrasta medunca i crnog graba
 - obrasta toplija područja kao što su južni i jugozapadni obronci, mahom na plitkim i kamenitim tlima povrhu vapnenca.
- bukova šuma
 - u okomitom smjeru se nadovezuje na pojas hrastovih šuma, a pokriva uglavnom sjeverne i sjeveroistočne obronke Žumbera kog gorja, vapnenačke ili dolomitne podloge
- crnogorične šume
 - šume različitih vrsta a posade su na mnogim predjelima Žumbera kog gorja, ali ove šume nigdje na gorju ne predstavljaju prirodne sastojine

Podaci o klimatskim uvjetima i vegetaciji preuzeti su od Forenbachera (1995).

4. MATERIJAL I METODE

4.1. Istraživanje obilježja šumske vegetacije

Na svakoj točki na kojoj su bilježene ptice istražena je i vegetacija. Istraživanja vegetacije obavljena su u rujnu i listopadu 2006. na Medvednici i kolovozu i rujnu 2007. godine na Žumbera kom gorju. U istraživanju obilježja vegetacije korištena je metoda kružnih ploha (James i Shugart 1970, Cyr i Oelke 1976), kojom se na plohama površine od 0,04 ha ($r = 11,3$ m) bilježeni kvalitativni i kvantitativni podaci o floristi kim i strukturnim obilježjima vegetacije. Odvojeno su promatrana tri sloja vegetacije i svaki je mjereno različitim metodama.

4.1.1. Sloj drveća

Sloj drveća obuhvaća stabla prsnog promjera jednakog ili većeg od 7,5 cm. Svakom stablu unutar kružne plohe određena je vrsta i izmjereno prsni promjer. Prsni promjer mjereno je na visini od 1,3 m uz pomoć mjernog štapa prema kojem se stablo svrstava u jednu od 8 kategorija (A: 7,5-15 cm, B: 15-23 cm, C: 23-38 cm, D: 38-53 cm, E: 53-68 cm, F: 68-84 cm, G: 84-101 cm i H: šire od 101 cm) kako je prikazano na slici 2. Suhim uspravnim stablima također je mjereno prsni promjer, ali kod njih nije određivana vrsta nego su grupirani u zasebnu skupinu „suha stabla“.

Provedeno je i mjerenje pokrovnosti (zatvorenosti) krošnji. Za procjenu pokrovnosti krošnje koristi se kartonski cilindar na jednom kraju pri vršenju dvije niti okomito jedna na drugu. Cilindar se usmjerava okomito prema krošnji i zapisuje se pozitivna vrijednost ukoliko se na križanju niti nalazila krošnja, a negativna vrijednost ako se vidjelo nebo (slika 3). Mjerenje se obavlja 20 puta unutar kružne plohe, nasumičnim usmjeravanjem cilindra prema nebu. Dobiveni rezultat se prikazuje u postotcima (broj pozitivnih opažanja se dijeli sa brojem mjerenja i množi sa sto).

4.1.2. Sloj grmlja

Sloj grmlja obuhvaća raslinje više od 1 m i prsnog promjera manjeg od 7,5 cm. Da bi se procijenila količina grmlja u kružnoj plohi, trakom se označavaju dva transekta (dva promjera kružne plohe) okomiti jedan na drugi. Duž transekta se prolazi raširenih ruku te broji svaku stabljiku koja dodiruje ruke, a promjera je manjeg od 7,5 cm. Dobiveni broj se množi sa 250 i dijeli s brojem transekata da bi se dobio broj grana grmlja po hektaru. Mjerenje je na svim točkama provela ista osoba pa se stoga rezultati mogu smatrati usporedivima.

4.1.3. Sloj prizemne vegetacije

Sloj prizemne vegetacije obuhvaća svu vegetaciju nižu od jedan metar. Pokrovnost prizemne vegetacije mjeri se na jednak način kao i pokrovnost krošnji, ali se cilindrom ovaj put okomito promatra tlo (slika 4). Pozitivnom vrijednošću se označava situacija kada se na križanju dviju niti vidi vegetacija, a negativnom kada je na križanju tlo ili stijena. Rezultat se ponovno bilježi u postocima.

Uz vrijednosti o pokrovnosti tla bilježi se i koja vrsta bilja prevladava na tlu (mahovine, paprat, trave i šaševi, širokolisne zeljaste biljke, drvenasta vegetacija niža od 1 m, mladice drveća, mrtvi biljni materijal, ležnja i debla, kamenje, golo tlo).

Slika 2. Mjerenje širine stabla

Slika 3. Mjerenje pokrovnosti (zatvorenosti) krošnje

Slika 4. Mjerenje pokrovnosti tla

4.2. Istraživanje ornitofaune

Istraživanje ornitofaune provedeno je metodom brojanja na to ki tzv point-count method (Bibby i sur, 1992). Ova metoda posebno je prilago ena istraživanju ptica pjevica jer se temelji na bilježenju pjeva. Prakti na je u šumskim i slabo prohodnim terenima na kojima bi kretanje istraživa a moglo uznemiriti ptice ili istraživa u otežati slušanje.

Prije terenskog dijela istraživanja izabrano je 49 to aka na Medvednici i 52 na Žumbera kom gorju koje se planiralo obi i. To ke su birane tako da budu obuhva ene razli ite šumske zajednice, što je odre ivano na temelju postoje ih podataka o šumama Parkova. To ke su raspore ene u transekte kako bi se desetak to aka moglo obi i tijekom jednog jutra. Me usobno su to ke udaljene minimalno 500 metara kako bi se izbjegla mogu nost da se ista ptica zabilježi na dvije susjedne to ke.

Bilježenje ptica se obavlja tako da istraživa obilazi to ke i na svakoj se pojedinoj zadržava po 10 minuta. Tih 10 minuta bilježi se svaki pjev ptica unutar i izvan radijusa od 50 metara. Ptice van pojasa od 50 metara bilježene su samo da bi se dopunili podaci o distribuciji vrsta, ali njihova opažanja nisu korištena za odre ivanje gusto a populacija i daljnje analize. Jednako su tako tokom istraživanja bilježene i sve ptice primije ene na preletu ili slu ajnom boravku na nekoj od lokacija, ali ti podaci, ukoliko se ne radi o šumskim pjevicama kojima je ovo istraživanje namijenjeno, nisu korišteni u kasnijim analizama. Ovim istraživanjem nisu obuhva ene krupne ptice s velikim teritorijima, za koje metoda nije pogodna, kao što su šojka i gavran. Istraživanje je na svakoj to ki provedeno tri puta tijekom sezone gnijež enja: u prvoj polovici travnja, svibnja i lipnja. Na Medvednici je istraživanje provedeno 2006. godine, a na Žumbera kom gorju godinu dana kasnije. Podaci se nisu uzimali za kišovitih ili vjetrovitih dana, a razli iti transekti su obilaženi tijekom nekoliko uzastopnih dana.

4.3. Obrada podataka

4.3.1. Obrada podataka o vegetaciji

Na temelju podataka o vegetaciji na pojedinoj toki izražena je brojnost stabala po hektaru, postotni udio pojedine vrste i temeljnica pojedine vrste. Temeljnica stabla je površina njegovog poprečnog presjeka na visini od 1,3 m. Temeljnica pojedine vrste po hektaru dobivena je zbrajanjem temeljnica svih stabala te vrste u istraživanoj kružnoj plohi i dijeljenjem sa 0,04 (tako se dobila vrijednost u hektarima budući da je kružna ploha površine od 0,04 ha). Faktore za preračunavanje broja stabala određene kategorije na njihovu temeljnicu daju Cyr i Oelke (1976). Ukupna temeljnica svih vrsta na pojedinom staništu kao i prosječna temeljnica na pojedinom staništu korištene su u procjeni starosti šume na staništu. Temeljnica se također smatra dobrim indeksom raspoložive površine lišća (Sherry i Holmes 1985). Udio temeljnice neke vrste na pojedinoj toki korišten je prilikom svrstavanja toki u šumske tipove. Za potrebe ovog istraživanja izdvojeno je pet tipova šuma.

U bukove šume ubrojene su toke u kojima udio temeljnice bukve prelazi 70% (slika 5). Ovo je osnovni kriterij raspodjele toka, tako da su toke svrstane u bukove šume bez obzira na ostale karakteristike (npr. prisustvo crnogorinih stabala). Hrastovim šumama smatrane su šume u kojima 50% ili više temeljnica otpada na hrastove (slika 6). U crnogorinim šumama zbroj temeljnica svih crnogorica (jela (*Abies alba* Mill.), smreka (*Picea abies* (L.) Karsten), bor (*Pinus sylvestris* L.) i ariš (*Larix decidua* Mill.)) mora prelaziti 70% (slika 7). U miješane bjelogorine šume ubrojene su sve toke na kojima se nalaze samo bjelogorine vrste, ali ni bukva ni hrast ne dominiraju (slika 8). U miješanim bjelogorino-crnogorinim šumama nalaze se i bjelogorina i crnogorina stabla, s ograničenjem da zbroj udjela temeljnica crnogorinih stabala ne prelazi 70% (slika 9).

Slika 5. Bukova šuma

Slika 6. Hrastova šuma

Slika 7. Crnogori na šuma

Slika 8. Miješana bjelogori na šuma

Slika 9. Miješana bjelogori no–crnogori na šuma

4.3.2. Obrada podataka o ornitofauni

Na temelju sakupljenih podataka o ornitofauni izra unata je gusto a populacija (ρ). Gusto a se izražava u broju parova po hektaru. Formula glasi:

$$\rho = \frac{N}{\sum r^2 \pi}$$

pri emu je:

N = broj zabilježenih parova neke vrste

r = polumjer kruga unutar kojeg su bilježene ptice (u istraživanju iznosi 50 m)

Gusto a populacije odre ivana je za sve šumske pjevice koje su u istraživanju zabilježene unutar 50 metara od to ke bilježenja ptica.

Ptice su razvrstane u nekoliko ekoloških skupina prema mjestu gnijež enja i mjestu hranjenja (tablica 1). Ekološke skupine ptica odre ivane su samo za šumske pjevice koje su u pojedinom istraživanom podru ju (Medvednici ili Žumbera kom gorju) zabilježene s više od jednom jedinkom unutar 50 metara.

Ekološke skupine prema mjestu gnijež enja su:

- DUPLJAŠICE (D) – vrste koje se gnijezde u šupljinama u drve u
- GNJEZDARICE KROŠNJI (K) – vrste koje se gnijezde u sloju krošnji
- GNJEZDARICE GRMLJA (G) – vrste koje se gnijezde u sloju grmlja
- GNJEZDARICE TLA (T) – vrste koje se gnijezde na ili blizu tla

Prema mjestu hranjenja ptice su razvrstane u ove skupine:

- HRANJENJE U KROŠNJI (HK) – vrste koje se uglavnom hrane u sloju krošnji
- HRANJENJE NA TLU (HT) – vrste koje se uglavnom hrane na tlu
- HRANJENJE NA DEBLU (HD) – vrste koje se uglavnom hrane na površini debla i grana
- HRANJENJE U GRMLJU (HG) – vrste koje se hrane u grmlju
- HRANJENJE U ZRAKU (HZ) – vrste koje se hrane love i kukce u zraku

Tablica 1. Podjela ptica prema mjestu gnijež enja i mjestu hranjenja. Zna enje kratica obrazloženo je u tekstu iznad tablice.

	MJESTO GNIJEŽ ENJA	MJESTO HRANJENJA
Pal i (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	T	HT
Crvenda (<i>Erithacus rubecula</i>)	T	HT
Kos (<i>Turdus merula</i>)	G	HT
Drozd cikelj (<i>Turdus philomelos</i>)	G	HT
Drozd imelaš (<i>Turdus viscivorus</i>)	K	HT
Crnokapa grmuša (<i>Sylvia atricapilla</i>)	G	HG
Zviždak (<i>Phylloscopus collybitus</i>)	T	HK
Zlatoglavi kralji (<i>Regulus regulus</i>)	K	HK
Vatrogglavi kralji (<i>Regulus ignicapillus</i>)	K	HK

Bjelovrata muharica (<i>Ficedula albicollis</i>)	D	HZ
	MJESTO GNIJEŽ ENJA	MJESTO HRANJENJA
Dugorepa sjenica (<i>Aegithalos caudatus</i>)	G	HK
Crnoglava sjenica (<i>Poecile palustris</i>)	D	HK
Planinska sjenica (<i>Poecile montanus</i>)	D	HK
Jelova sjenica (<i>Periparus ater</i>)	D	HK
Plavetna sjenica (<i>Cyanistes caeruleus</i>)	D	HK
Velika sjenica (<i>Parus major</i>)	D	HK
Brgljev (<i>Sitta europaea</i>)	D	HD
Kratkokljuni puzavac (<i>Certhia familiaris</i>)	D	HD
Dugokljuni puzavac (<i>Certhia brachydactyla</i>)	D	HD
Vuga (<i>Oriolus oriolus</i>)	K	HK
vorak (<i>Sturnus vulgaris</i>)	D	HT
Zeba (<i>Fringilla coelebs</i>)	K	HT
Batokljun (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	K	HK

4.4. Statisti ka obrada

Da bi se ustanovila raznolikost vrsta stabala i ornitofaune na istraživanim područjima korišten je Shannon – Wienerov indeks (Krebs 1999). Shannon – Wienerov indeks je kvalitativna mjera kojom se opisuje raznolikost na nekom području. Indeks je veći što je veći broj vrsta na nekom području i što su sličnije brojnosti jedinki unutar vrsta. Shannon – Wienerov indeks se računa prema formuli:

$$H = - \sum_{i=1}^S p_i \ln p_i$$

gdje je

H= indeks raznolikosti

S= broj vrsta u zajednici

P_i = proporcija i-te vrste u ukupnom broju jedinki u zajednici

Za procjenu sličnosti pojedinih šumskih tipova i zajednica ptica korišten je indeks sličnosti, Sørensenov indeks:

$$C_s = \frac{2a}{2a + b + c}$$

Ovdje su:

C_s = indeks sličnosti

a = ukupan broj vrsta prisutan u obje skupine (A i B)

b = broj vrsta prisutnih samo u grupi A

c = broj vrsta prisutnih samo u grupi B

Daljnja statistička obrada izvršena je u programu Statistica 9 (STATSOFT, INC 1997). Statistička značajnost testirana je neparametrijskim Kruskal – Wallis-ovim testom u kojem se uspoređuje više neovisnih varijabli. Neparametrijski test je korišten obzirom da je Shapiro-Wilks-ovim W testom utvrđeno da varijable uglavnom nisu imale normalnu distribuciju. Korelacije između varijabli testirane su Pearsonovim r-testom korelacije koji pretpostavlja linearan odnos među uspoređenim varijablama.

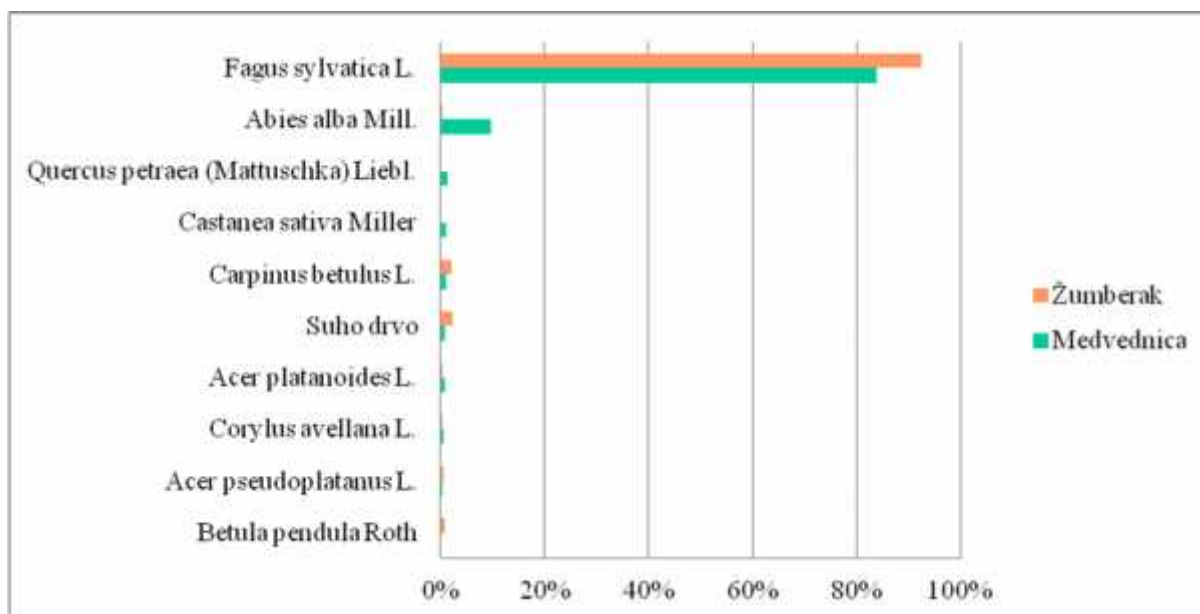
5. REZULTATI

5.1. Rezultati istraživanja šumske vegetacije

Na istraživanim to kama na Medvednici ukupno su zabilježene 24 vrste drve a, a na to kama Žumbera kog gorja njih 23. Zajedni kih je vrsta 17 dok se ostale, uglavnom one malobrojne, razlikuju. Izme u pet tipova šuma, postavljenih prema udjelima temeljnica pojedinih vrsta, najbogatije vrstama su miješane bjelogori ne šume. Najniži stupanj raznolikosti imaju šume iste crnogorice.

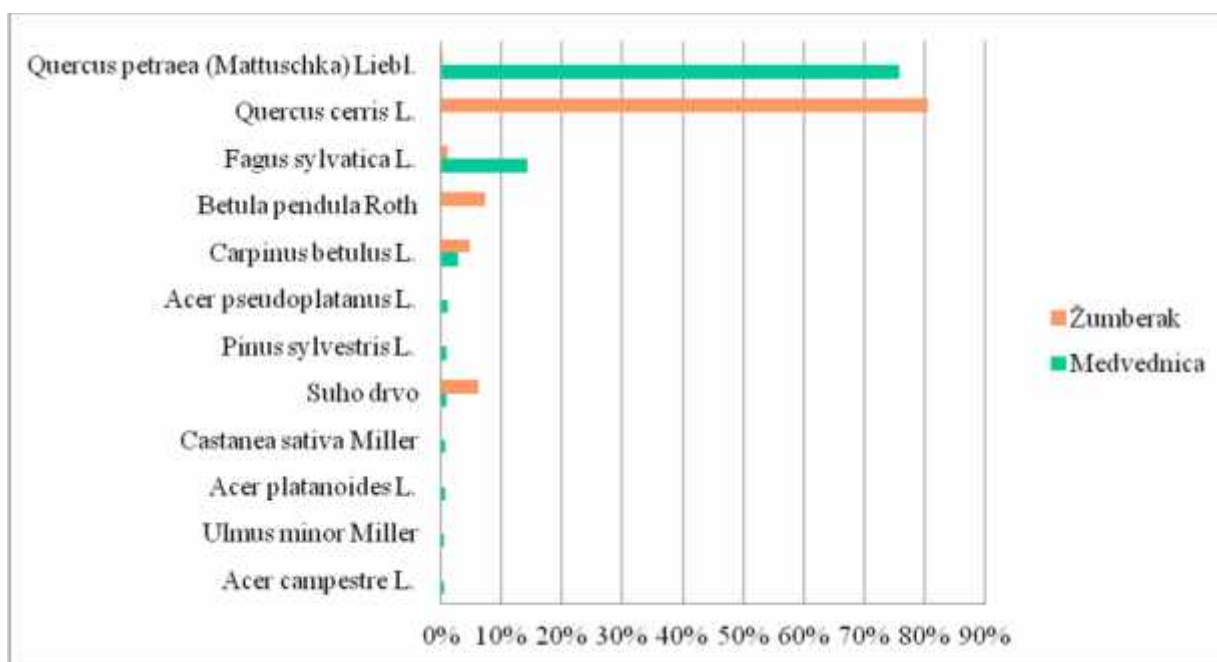
5.1.1. Sastav drve a u tipovima šuma

Tip šume zastupljen na najve em broju to aka je bukova šuma. Zabilježena je na 39 to aka; 15 na Medvednici i 24 na Žumbera kom gorju. Zabilježenih vrsta na Medvednici je 14, od ega 8 iji je udio temeljnice preko 0,5%. Na Žumbera kom gorju zabilježeno je 13 vrsta drve a pri emu je njih 5 udjela temeljnice preko 0,5%. Naj eš a je vrsta bukva (*Fagus sylvatica* L.), dok su ostale zanemarivog udjela (slika 10). U šumama na Žumbera kom gorju uz bukvu ne dolaze crnogori ne vrste, dok je na Medvednici na 10 od 15 to aka zabilježena jela.

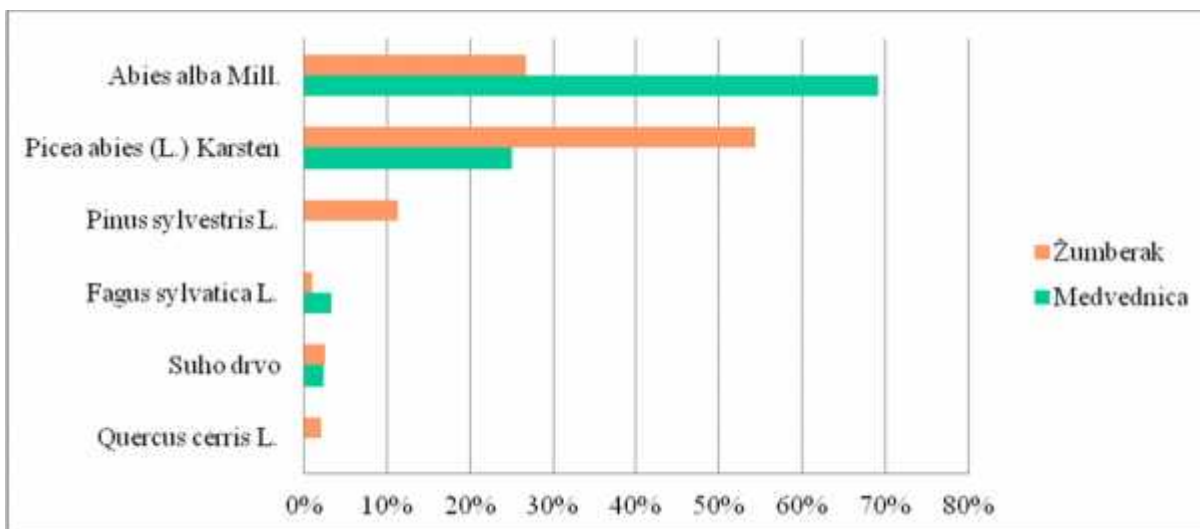
Slika 10. Udjeli temeljnica pojedinih vrsta u bukovim šumama

Hrastova šuma zastupljena je s 12 vrsta jednako raspoređenih na Medvednici i na Žumberku. Na Medvednici je najzastupljenija vrsta hrast kitnjak (*Quercus petraea* (Mattuschka) Liebl.), a osim nje prisutno je još 14 vrsta (10 njih ima udio temeljnice preko 0,5%). U šumama Žumberka kogorja hrastove šume najzastupljenija vrsta je hrast crni (*Quercus cerris* L.), a ostalih 5 vrsta zastupljene su niskim udjelima temeljnica (njih četiri veći od 0,5%). Udjeli temeljnica pojedinih vrsta prikazani su na slici 11.

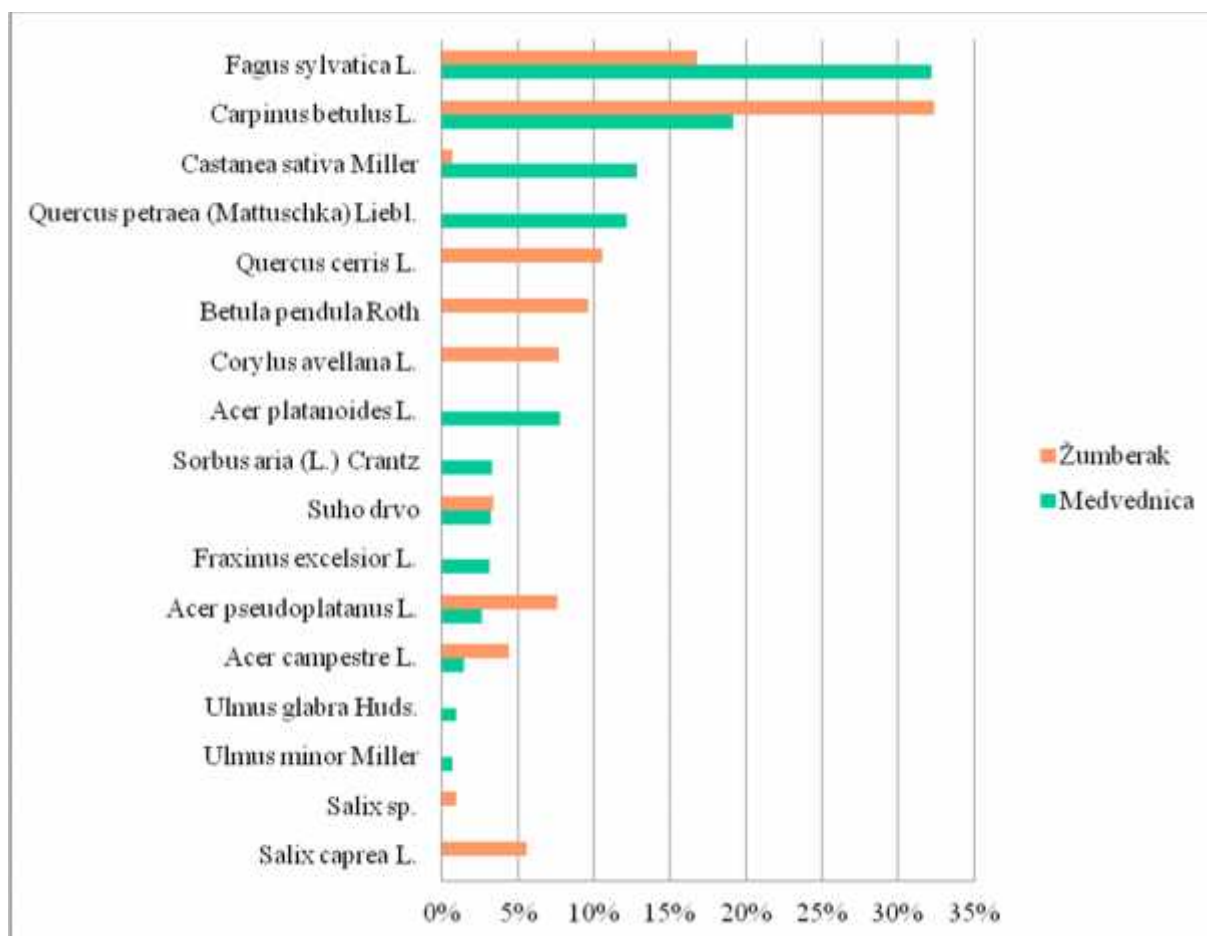
Slika 11. Udjeli temeljnica pojedinih vrsta u hrastovim šumama

Crnogori ne šume zastupljene su s 11 to aka; 4 na Medvednici i 7 na Žumbera kom gorju. Na Medvednici je u ovim šumama zabilježeno pet vrsta (4 udjela temeljnice ve eg od 0,5%), a na Žumbera kom gorju njih 12 (6 udjela temeljnice ve eg od 0,5%). Najbrojnija vrsta na Medvednici je jela, a na Žumbera kom gorju smreka (slika 12).

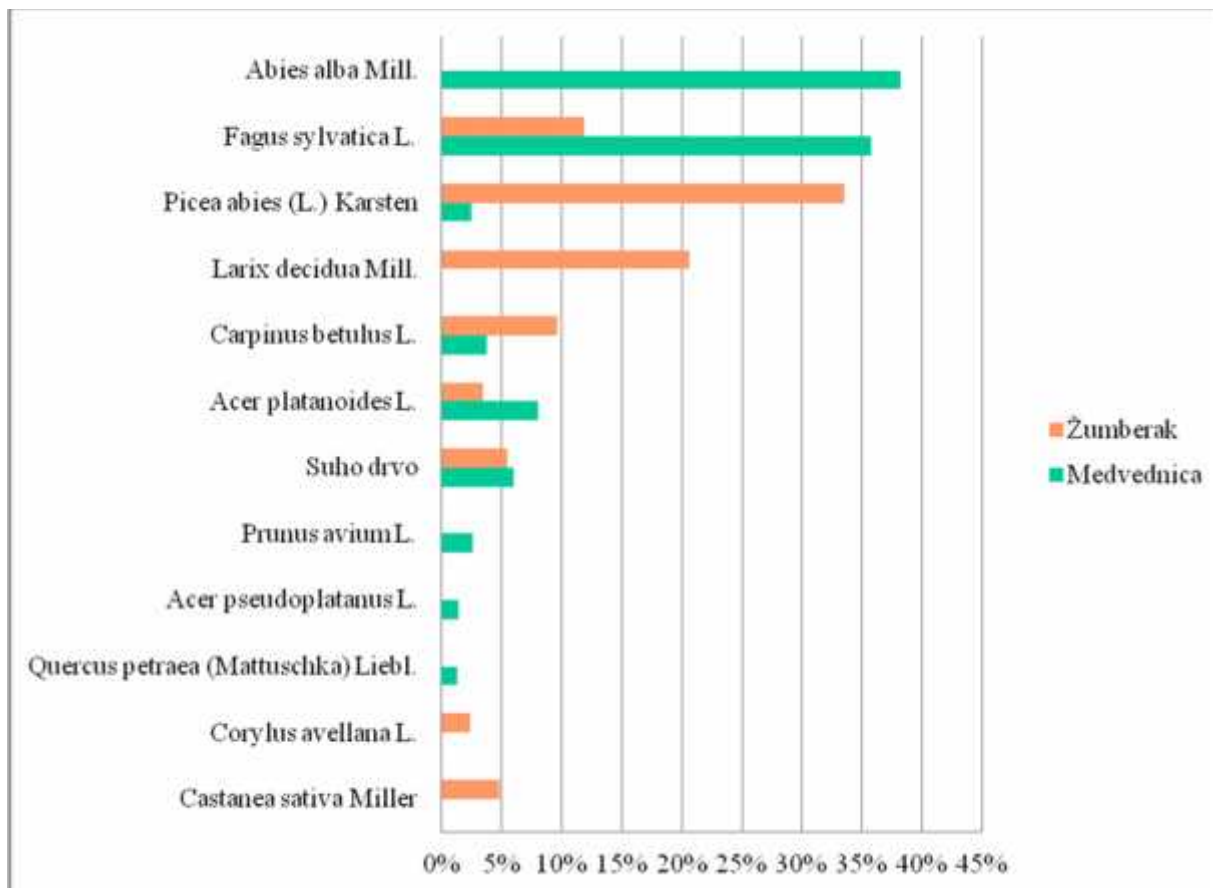
Slika 12. Udjeli temeljnica pojedinih vrsta u crnogori nim šumama

Miješana bjelogori na šuma zastupljena je s 27 lokacija, od ega 16 na Medvednici i 11 na Žumbera kom gorju. Na Medvednici je zabilježeno 15 vrsta stabala od ega 12 s udjelom temeljnice preko 0,5%. Na Žumbera kom gorju zabilježeno je 14 vrsta od kojih je 11 udjela temeljnice preko 0,5%. Najzastupljenija vrsta na Medvednici je bukva, a na Žumbera kom gorju grab (*Carpinus betulus* L.) (slika 13).

Slika 13. Udjeli temeljnica pojedinih vrsta u miješanim bjelogori nim šumama

Miješane bjelogori no-crnogori ne šume prisutne su na 12 to aka; 8 na Medvednici i 4 na Žumbera kom gorju. Na Medvednici je zabilježeno 10 vrsta od ega ih je 9 udjela temeljnice ve eg od 0,5%. Najzastupljenije su bukva i jela. Na Žumbera kom gorju zabilježeno je 10 vrsta, od ega ih je 8 udjela temeljnice preko 0,5%. Najzastupljenije su smreka i ariš, a tek nakon njih bukva. Udjeli temeljnica pojedinih vrsta prikazani su na slici 14.

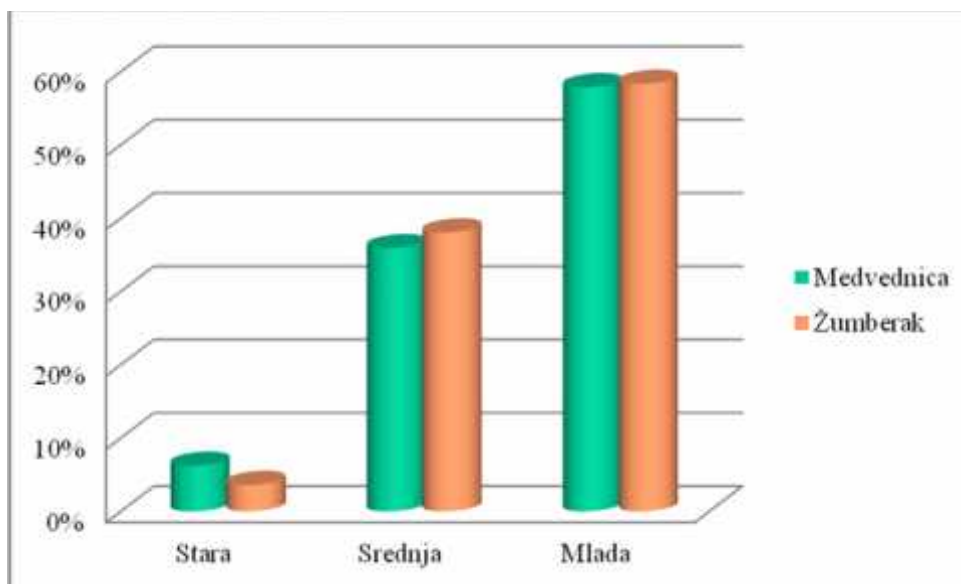
Slika 14. Udjeli temeljnica pojedinih vrsta u miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama

5.1.2. Strukturalna obilježja vegetacije Medvednice i Žumbera kog gorja

Prilikom usporedbe strukturalnih obilježja Medvednice i Žumbera kog gorja kao cjeline (tablica 2) javljaju se samo dvije statističke značajne razlike; one u pokrovnosti tla i zatvorenosti krošnji. Šume se značajno ne razlikuju niti po udjelima pojedinih starosnih skupina stabala (slika 15).

Tablica 2. Strukturalna svojstva šuma na Medvednici i Žumbera kom gorju. *p* prikazuje značajnost razlika dobivenih Kruskal – Wallisovim testom. Statistički značajne vrijednosti obojene su crveno, a svojstva na koja se vrijednosti odnose uokvirena.

	MEDVEDNICA	ŽUMBERA KO GORJE	P
Broj stabala/ha	707	738	0,9377
Broj vrsta/to ci (0,04 ha)	3,78	3,02	0,0694
Temeljnica suhih stabala	1,5	1,9	0,0795
Broj grmlja po ha	3074	2392	0,7309
Pokrovnost tla	48%	32%	< 0,005
Zatvorenost krošnji	80%	91%	< 0,001
Ukupna temeljnica stabala (m ² /ha)	46,716	44,821	0,6151
Temeljnica prosje nog stabla	0,066	0,061	0,7546

Slika 15. Udjeli stabala po starosnim skupinama (stara, srednja i mlada stabla) na Medvednici i Žumbera kom gorju.

5.1.3. Strukturalna obilježja vegetacije pojedinih tipova šuma

Tip šume s najvećim brojem stabala je miješana bjelogori no-crnogori na šuma na Žumbera kom gorju. Najmanji broj stabala ima ista zajednica, ali u šumama na Medvednici. Prosječni broj vrsta na toj šumi je u miješanim bjelogori nim šumama oba parka prirode, a najmanji broj vrsta zabilježen je u šumama bukve i hrasta na Žumbera kom gorju te u crnogori noj šumi na Medvednici. Prosječni broj stabala po hektaru najveći je u hrastovim šumama Žumbera kog gorja, a najmanji u bukovim šumama Medvednice. Broj stabljika grmlja po hektaru najveći je u hrastovim šumama oba područja, a najmanji u miješanim bjelogori nim šumama Medvednice. Pokrovnost tla visoka je u hrastovim šumama Medvednice, a niska u crnogori nim šumama Žumbera kog gorja. Zatvorenost krošnji posebno je visoka na Žumbera kom gorju i to u bukovim šumama, miješanim bjelogori nim i miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama. Manji udio pokrovnosti (zatvorenosti) krošnji imaju crnogori ne šume Medvednice.

Najjednaka raspodjela stabala po starosti imaju miješane bjelogori no-crnogori ne šume na Medvednici, u kojima se nalazi i najveći udio starih stabala. Posebno visoku zastupljenost mladih stabala imaju šume Žumbera kog gorja i to: crnogori ne šume, miješane bjelogori ne i miješane bjelogori no-crnogori ne šume. Najveći udio stabala srednje veličine imaju crnogori ne šume na Medvednici.

Ukupna temeljnica stabala po hektaru najviša je u miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama Žumbera kog gorja, a najniža u miješanim bjelogori nim šumama Žumbera kog gorja. Prosječni broj stabala najveći je na Medvednici u miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama, a najmanji u miješanim bjelogori nim šumama Žumbera kog gorja.

Najvišu vrijednost Shannon – Wienerovog indeksa imaju miješane bjelogori ne i miješane bjelogori no-crnogori ne šume, a najnižu vrijednost bukova šuma Medvednice. Sørensenov indeks pokazuje da su međusobno najslabije bukove šume, a najrazličitije hrastove.

Statistički značajnih razlika među strukturalnim svojstvima šuma Medvednice i šuma Žumbera kog gorja najviše (pet) je u bukovim šumama i miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama. Crnogori ne šume statistički se značajno razlikuju u četiri svojstva.

Miješane bjelogori ne šume Medvednice i Žumbera kog gorja pokazuju statistički značajnu razliku samo u dva svojstva, a u hrastovim šumama samo je jedina statistički značajna razlika.

Sve navedene vrijednosti prikazane su u tablici 3.

Tablica 3. Strukturalna obilježja pojedinih tipova šuma na Medvednici (Med.) i Žumbera kom gorju (Žumb.). *p* prikazuje značajnosti razlika dobivenih Kruskal – Wallisovim testom. Statistički značajne vrijednosti obojene su crveno, a svojstva na koja se vrijednosti odnose uokvirena.

	Bukova šuma			Hrastova šuma			Crnogori na šuma			Miješana bjelogori na šuma			Miješana bjelogori na - crnogori na šuma			
	Med	Žumb	<i>p</i>	Med	Žumb	<i>p</i>	Med	Žumb	<i>p</i>	Med	Žumb	<i>p</i>	Med	Žumb	<i>p</i>	
Broj stabala/ha	678	466	< 0,005	846	554	0,2281	488	1071	< 0,01	905	968	0,3352	372	1425	< 0,01	
Broj vrsta po točki	2,8	2,1	0,0559	4,3	2,0	< 0,05	2,0	3,1	0,2424	5,3	5,0	0,8217	3,1	4,5	< 0,05	
Temeljnica suhih stabala (m²/ha)	0,3	1,5	0,2067	0,5	4,3	0,6814	2,1	1,5	0,4267	2,3	1,2	0,1576	2,7	3,4	0,2262	
Broj grmlja/ha	4883,3	1244,8	< 0,005	7458,3	7937,5	0,6310	1750,0	928,6	0,2525	835,9	3227,3	< 0,01	1531,3	1218,8	0,7318	
Pokrivenost tla	45%	29%	0,0678	65%	53%	0,4184	61%	19%	< 0,05	36%	38%	0,7102	59%	25%	< 0,01	
Zatvorenost krošnji	86%	94%	< 0,05	69%	86%	0,0756	65%	82%	0,0810	83%	91%	< 0,05	78%	91%	0,0550	
Udio stabala po starosnim skupinama	Stara	3%	5%	0,8242	10%	11%	0,6109	5%	0%	0,1859	1%	0%	0,1356	20%	0%	0,0754
	Srednja	31%	48%	0,4504	35%	42%	0,4688	54%	31%	0,8501	33%	25%	0,4396	43%	26%	0,3056
	Mlada	66%	47%	< 0,005	55%	47%	0,2615	41%	69%	< 0,05	66%	75%	0,1989	37%	73%	< 0,01
Ukupna temeljnica stabala	43,0	45,9	0,4189	47,7	53,9	0,6310	53,4	43,8	0,5708	45,4	34,9	0,2363	52,1	54,0	0,8651	
Prosječna temeljnica stabla (m²/ha)	0,063	0,099	< 0,01	0,056	0,097	0,5218	0,110	0,041	< 0,05	0,050	0,036	0,0679	0,140	0,038	< 0,01	
Shannon - Wienerov indeks	1,040	0,589		1,417	0,921		0,879	1,282		1,977	1,866		1,625	1,975		
Sørensenov indeks	0,640			0,316			0,533			0,444			0,444			

5.2. Rezultati istraživanja ornitofaune

5.2.1. Zabilježene vrste ptica

U području oba istraživana Parka zabilježeno je 50 vrsta ptica. Na Medvednici je zabilježeno 39 vrsta, a na Žumbera kom gorju njih 49. Broj vrsta zabilježenih i na Medvednici i na Žumbera kom gorju iznosi 38, a na one su sljedeće:

Kobac (<i>Accipiter nisus</i> (L.))	Vatroglavi kralji (<i>Regulus ignicapillus</i> (Temmm.))
Škanjac (<i>Buteo buteo</i> (L.))	Mala muharica (<i>Ficedula parva</i> (Bechst.))
Golub grivnjaš (<i>Columba palumbus</i> L.)	Bjelovrata muharica (<i>Ficedula albicollis</i> (Temmm.))
Kukavica (<i>Cuculus canorus</i> L.)	Dugorepa sjenica (<i>Aegithalos caudatus</i> (L.))
Siva žuna (<i>Picus canus</i> Gm.)	Crnoglava sjenica (<i>Poecile palustris</i> L.)
Mali djetli (<i>Dendrocopos minor</i> (L.))	Jelova sjenica (<i>Periparus ater</i> (L.))
Crvenoglavi djetli (<i>Dendrocopos medius</i> (L.))	Plavetna sjenica (<i>Cyanistes caeruleus</i> L.)
Veliki djetli (<i>Dendrocopos major</i> (L.))	Velika sjenica (<i>Parus major</i> L.)
Crna žuna (<i>Dryocopus martius</i> (L.))	Brgljev (<i>Sitta europaea</i> L.)
Prugasta trepteljka (<i>Anthus trivialis</i> (L.))	Kratkokljuni puzavac (<i>Certhia familiaris</i> L.)
Pal i (<i>Troglodytes troglodytes</i> (L.))	Dugokljuni puzavac (<i>Certhia brachydactyla</i> Brehm.)
Crvenda (<i>Erithacus rubecula</i> (L.))	Vuga (<i>Oriolus oriolus</i> (L.))
Kos (<i>Turdus merula</i> L.)	Šojka (<i>Garrulus glandarius</i> (L.))
Drozd cikelj (<i>Turdus philomelos</i> Brehm)	Gavran (<i>Corvus corax</i> L.)
Drozd imelaš (<i>Turdus viscivorus</i> L.)	vorak (<i>Sturnus vulgaris</i> L.)
Crnokapa grmuša (<i>Sylvia atricapilla</i> (L.))	Zeba (<i>Fringilla coelebs</i> L.)
Šumski zviždak (<i>Phylloscopus sibilatrix</i> (Bechst.))	Zelendur (<i>Carduelis chloris</i> (L.))
Zviždak (<i>Phylloscopus collybitus</i> (Viell.))	Zimovka (<i>Pyrrhula pyrrhula</i> (L.))
Zlatoglavi kralji (<i>Regulus regulus</i> (L.))	Batokljun (<i>Coccothraustes coccothraustes</i> (L.))

Samo na području Žumbera kog gorja zabilježeno je još 11 vrsta i to su:

Jastreb (<i>Accipiter gentilis</i> (L.))	Siva grmuša (<i>Sylvia borin</i> (Bodd.))
Golub dupljaš (<i>Columba oenas</i> L.)	Planinska sjenica (<i>Poecile montanus</i> (Con.))
Grlica (<i>Streptopelia turtur</i> (L.))	Rusi svračak (<i>Lanius collurio</i> L.)
Šumska sova (<i>Strix aluco</i> L.)	Krstokljun (<i>Loxia curvirostra</i> L.)
Jastrebača (<i>Strix uralensis</i> Pall.)	Žuta strnadica (<i>Emberiza citrinella</i> L.)
Vijoglav (<i>Jynx torquilla</i> L.)	

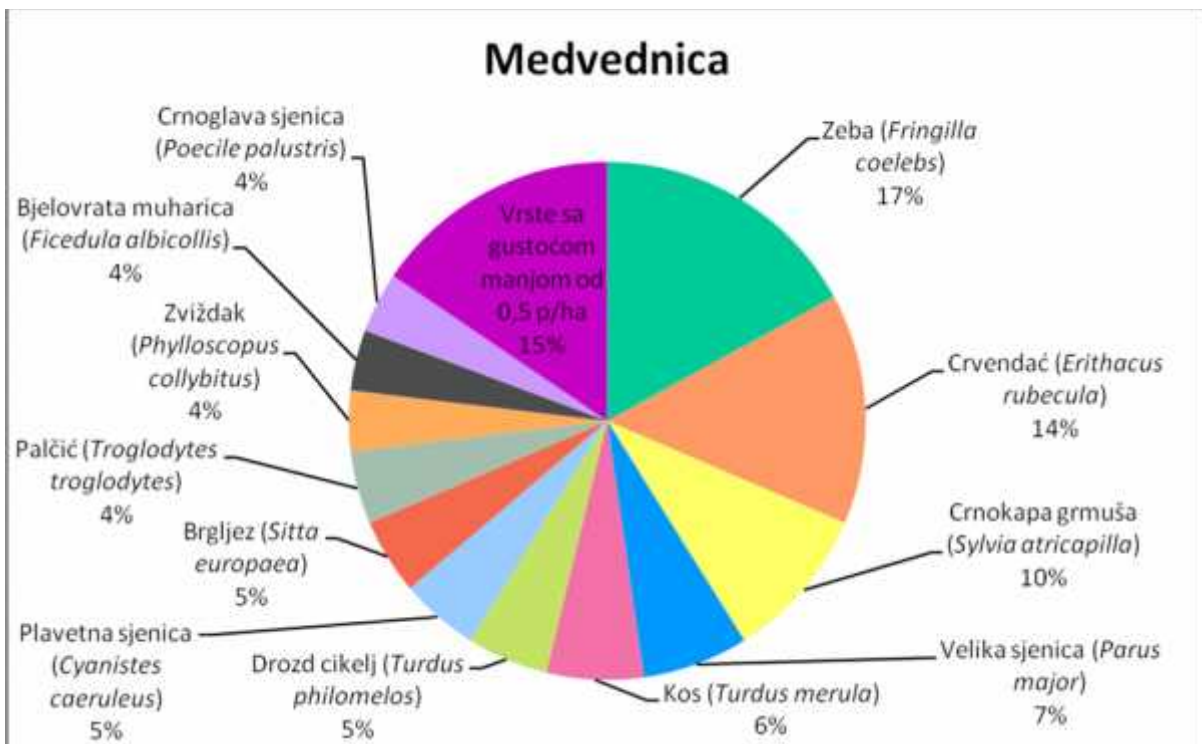
Na području Medvednice zabilježena je samo jedna vrsta koja nije na ena na Žumbera kog gorju, a to je sivi popi (*Prunella modularis* (L.)). Sivi popi je zabilježen kako pjeva samo na jednoj lokaciji i to je prvo opažanje te vrste na Medvednici. Zbog mogući da se radi o ptici na migraciji ovo opažanje nije kasnije uvršteno u statistiku analizu.

5.2.2. Gustoće zabilježenih vrsta ptica

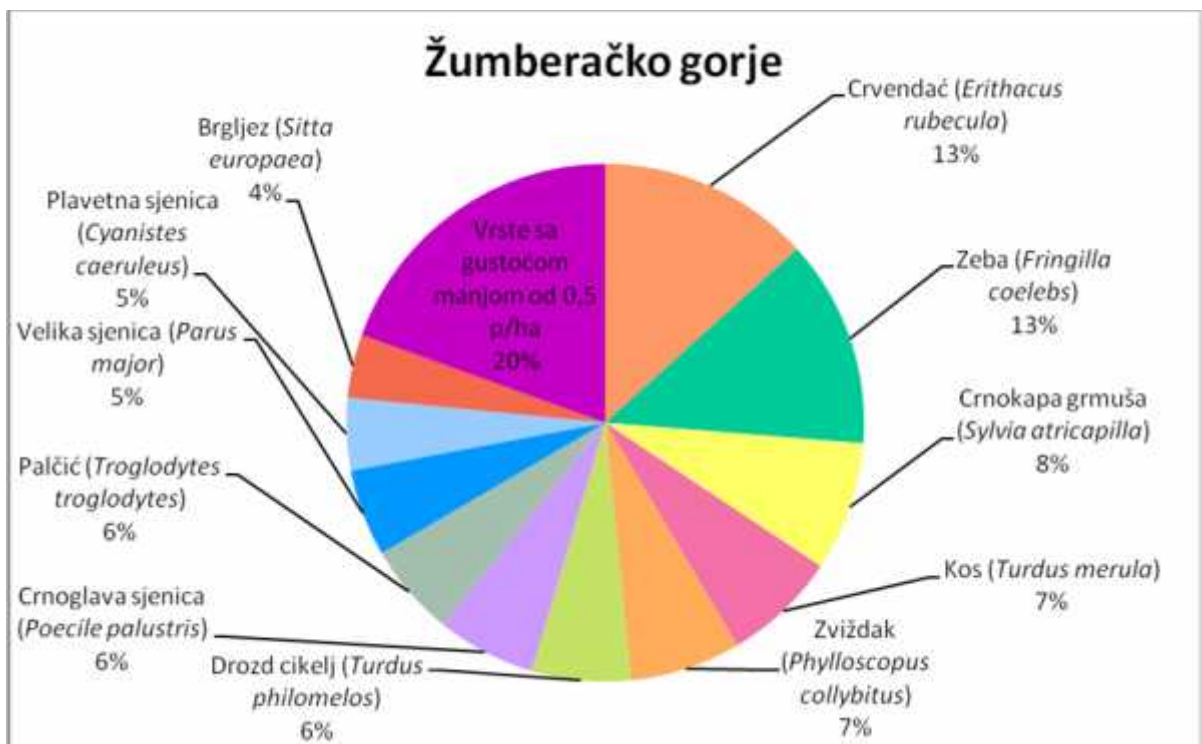
Najveća gustoća populacije među šumskim pjevicama na Medvednici ima zeba (2,34 para po hektaru) koja čini 17% ukupne populacije pjevice. Slijede je crvenda (1,97 parova po hektaru), crnokapa grmuša (1,33 parova po hektaru), velika sjenica (0,91 par po hektaru) i kos (0,83 parova po hektaru). Ove vrste zajedno čine preko polovicu ptica na Medvednici (slika 16).

Vrsta s najvećom gustoćom populacije među šumskim pjevicama na Žumbera kog gorju je crvenda (1,74 para po hektaru) koji čini 13% ptica pjevica na tom području. Po brojnosti ga slijede zeba (1,69 parova po hektaru), crnokapa grmuša (1,05 parova po hektaru), kos (0,93 para po hektaru) i zviždak (0,91 par po hektaru) koji zajedno čine gotovo 50% ptica Žumbera kog gorja (slika 17).

Pet najgušće naseljenih vrsta na Medvednici čini 54% populacije šumskih pjevica, a na Žumbera kog gorju pet najgušće naseljenih vrsta 48% populacije šumskih pjevica. Daljnje razlike su i u udjelu vrsta s najmanjom od 0,5 parova po hektaru koje na Medvednici čine 15%, a na Žumbera kog gorju čine 19% ukupne populacije.

Slika 16. Udjeli gusto a populacija pojedinih vrsta u ukupnoj populaciji šumskih pjevica na Medvednici.

Slika 17. Udjeli gusto a populacija pojedinih vrsta u ukupnoj populaciji šumskih pjevica na Žumberačkom gorju.

5.3. Raspodjela ornitofaune po tipovima šuma

U bukovim šumama Medvednice zabilježena je 31 vrsta ptica, a na Žumbera kom gorju njih 39. Vrsta s najvećom gustoćom populacije na Medvednici je crvena s gustoćom od 1,78 parova po hektaru, a na području Žumbera kog gorja zeba i crvena svaki s gustoćom od 1,75 parova po hektaru.

U hrastovim šumama Medvednice zabilježeno je 28 vrsta ptica, a na Žumbera kom gorju njih 31. Vrste s najvećom gustoćom populacije na Medvednici su zeba i crvena svaki s 2,12 parova po hektaru, a na Žumbera kom gorju crvena s 1,70 parova po hektaru.

U crnogoričnim šumama na Medvednici je zabilježeno 26, a na Žumbera kom gorju 29 vrsta ptica. Vrsta s najvećom gustoćom populacije na Medvednici je zeba s gustoćom od 2,54 para po hektaru, a na Žumbera kom gorju crvena s gustoćom od 2,00 para po hektaru.

U miješanim bjelogoričnim šumama Medvednice zabilježena je 31 vrsta ptica, a na Žumbera kom gorju 37 vrsta. Vrsta s najvećom gustoćom populacije na Medvednici je zeba (2,55 parova po hektaru), a na Žumbera kom gorju crvena (1,74 parova po hektaru).

U miješanim bjelogorično-crnogoričnim šumama broj vrsta na Medvednici iznosi 27, a na Žumbera kom gorju 22. Vrsta s najvećom gustoćom populacije na Medvednici je zeba s 3,34 parova po hektaru, a na Žumbera kom gorju ista vrsta ali s gustoćom od 1,91 para po hektaru.

Sve vrijednosti navedene su u tablicama 4 i 5.

Tablica 4. Zabilježene vrste u pojedinim tipovima šuma na Medvednici (Medv.) i Žumbera kom gorju (Žumb.) kojima nije određivana gustoća. Uključene su vrste opažene i u unutarnjem i u vanjskom krugu. Prisutnost vrste označena je znakom +.

	BUKOVE ŠUME		HRASTOVE ŠUME		CRNOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NO-CRNOGORI NE ŠUME	
	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB
Kobac (<i>Accipiter nisus</i>)							+	+		
Jastreb (<i>Accipiter gentilis</i>)		+						+		
Škanjac (<i>Buteo buteo</i>)	+	+	+	+	+	+		+		
Golub dupljaš (<i>Columba oenas</i>)		+								
Golub grivnjaš (<i>Columba palumbus</i>)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Grlica (<i>Streptopelia turtur</i>)		+								+
Šumska sova (<i>Strix aluco</i>)								+		+
Jastreba a (<i>Strix uralensis</i>)		+								
Kukavica (<i>Cuculus canorus</i>)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Vijoglav (<i>Jynx torquilla</i>)		+		+						
Siva žuna (<i>Picus canus</i>)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Mali djetli (<i>Dendrocopos minor</i>)		+	+	+			+	+		

	BUKOVE ŠUME		HRASTOVE ŠUME		CRNOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NO-CRNOGORI NE ŠUME	
	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB
Crvenoglavi djetli (<i>Dendrocopos medius</i>)		+	+	+			+			
Veliki djetli (<i>Dendrocopos major</i>)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Crna žuna (<i>Dryocopus martius</i>)	+	+				+	+	+	+	+
Šojka (<i>Garrulus glandarius</i>)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gavran (<i>Corvus corax</i>)	+	+	+	+			+	+	+	

Tablica 5. Gusto e zabilježenih vrsta u pojedinim tipovima šuma na Medvednici (Medv.) i Žumbera kom gorju (Žumb.), na temelju broja ptica zabilježenih u krugu od 50 m od to ke promatranja. Vrste koje su zabilježe samo van kruga od 50 m ozna ene su zvjezdicom *.

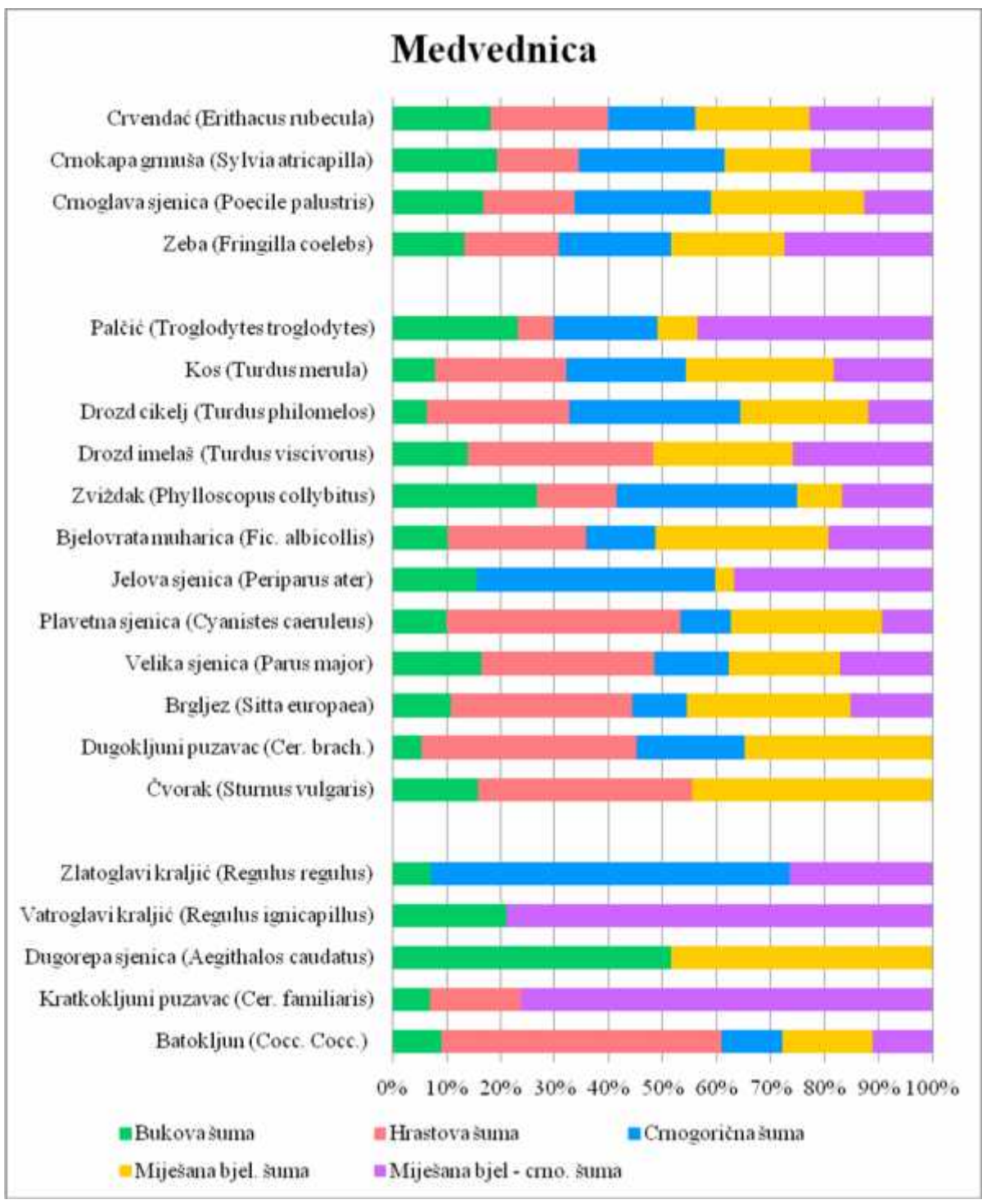
	BUKOVE ŠUME		HRASTOVE ŠUME		CRNOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NO-CRNOGORI NE ŠUME	
	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB
Prugasta trepteljka (<i>Anthus trivialis</i>)				0,42	0,32					
Pal i (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	0,76	1,06	0,21	0,21	0,64	0,91	0,24	0,46	1,43	0,32
Crvenda (<i>Erithacus rubecula</i>)	1,78	1,75	2,12	1,70	1,59	2,00	2,07	1,74	2,23	1,27

	BUKOVE ŠUME		HRASTOVE ŠUME		CRNOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NO-CRNOGORI NE ŠUME	
	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB
Kos (<i>Turdus merula</i>)	0,34	0,80	1,06	1,06	0,95	0,91	1,19	1,16	0,80	0,95
Drozd cikelj (<i>Turdus philomelos</i>)	0,25	0,69	1,06	0,64	1,27	1,27	0,95	0,69	0,48	1,27
Drozd imelaš (<i>Turdus viscivorus</i>)	0,08	0,48	0,21	0,42	*	0,18	0,16	0,12	0,16	0,32
Crnokapa grmuša (<i>Sylvia atricapilla</i>)	1,36	0,85	1,06	0,64	1,91	1,46	1,11	1,39	1,59	1,27
Siva grmuša (<i>Sylvia borin</i>)								0,12		
Šumski zviždak (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)			*				*	0,12		
Zviždak (<i>Phylloscopus collybitus</i>)	0,76	0,53	0,42	1,27	0,95	1,09	0,24	1,39	0,48	0,95
Zlatoglavi kralji (<i>Regulus regulus</i>)	0,17	0,16			1,59	1,09		0,12	0,64	0,32
Vatrogglavi kralji (<i>Regulus ignicapillus</i>)	0,08	*			*	0,18			0,32	0,32
Mala muharica (<i>Ficedula parva</i>)								0,12	*	
Bjelovrata muharica (<i>Ficedula albicollis</i>)	0,25	0,74	0,64	0,64	0,32	0,18	0,80	0,23	0,48	
Dugorepa sjenica (<i>Aegithalos caudatus</i>)	0,08	0,05		0,42		0,18	0,08	0,35		

	BUKOVE ŠUME		HRASTOVE ŠUME		CRNOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NO-CRNOGORI NE ŠUME	
	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB
Crnoglava sjenica (<i>Poecile palustris</i>)	0,42	1,01	0,42	0,85	0,64	0,55	0,72	0,69	0,32	0,32
Planinska sjenica (<i>Poecile montanus</i>)						0,18				0,64
Jelova sjenica (<i>Periparus ater</i>)	0,34	0,42			0,95	0,73	0,08		0,80	0,32
Plavetna sjenica (<i>Cyanistes caeruleus</i>)	0,34	0,69	1,49	0,85	0,32	0,18	0,95	0,58	0,32	0,32
Velika sjenica (<i>Parus major</i>)	0,76	0,85	1,49	0,85	0,64	0,18	0,95	0,69	0,80	0,64
Brgljev (<i>Sitta europaea</i>)	0,34	0,64	1,06	0,85	0,32	0,18	0,95	0,46	0,48	
Kratkokljuni puzavac (<i>Certhia familiaris</i>)	0,08	0,27	0,21	0,21	*	0,18	*	0,12	0,95	
Dugokljuni puzavac (<i>Certhia brachydactyla</i>)	0,08	0,16	0,64	0,42	0,32		0,56			
Vuga (<i>Oriolus oriolus</i>)	*	*	*	*		*	0,08	0,12		
Rusi svra ak (<i>Lanius collurio</i>)								0,12		
vorak (<i>Sturnus vulgaris</i>)	0,08	*	0,21	0,21		0,18	0,24	0,12		
Zeba (<i>Fringilla coelebs</i>)	1,61	1,75	2,12	1,49	2,55	1,64	2,55	1,62	3,34	1,91

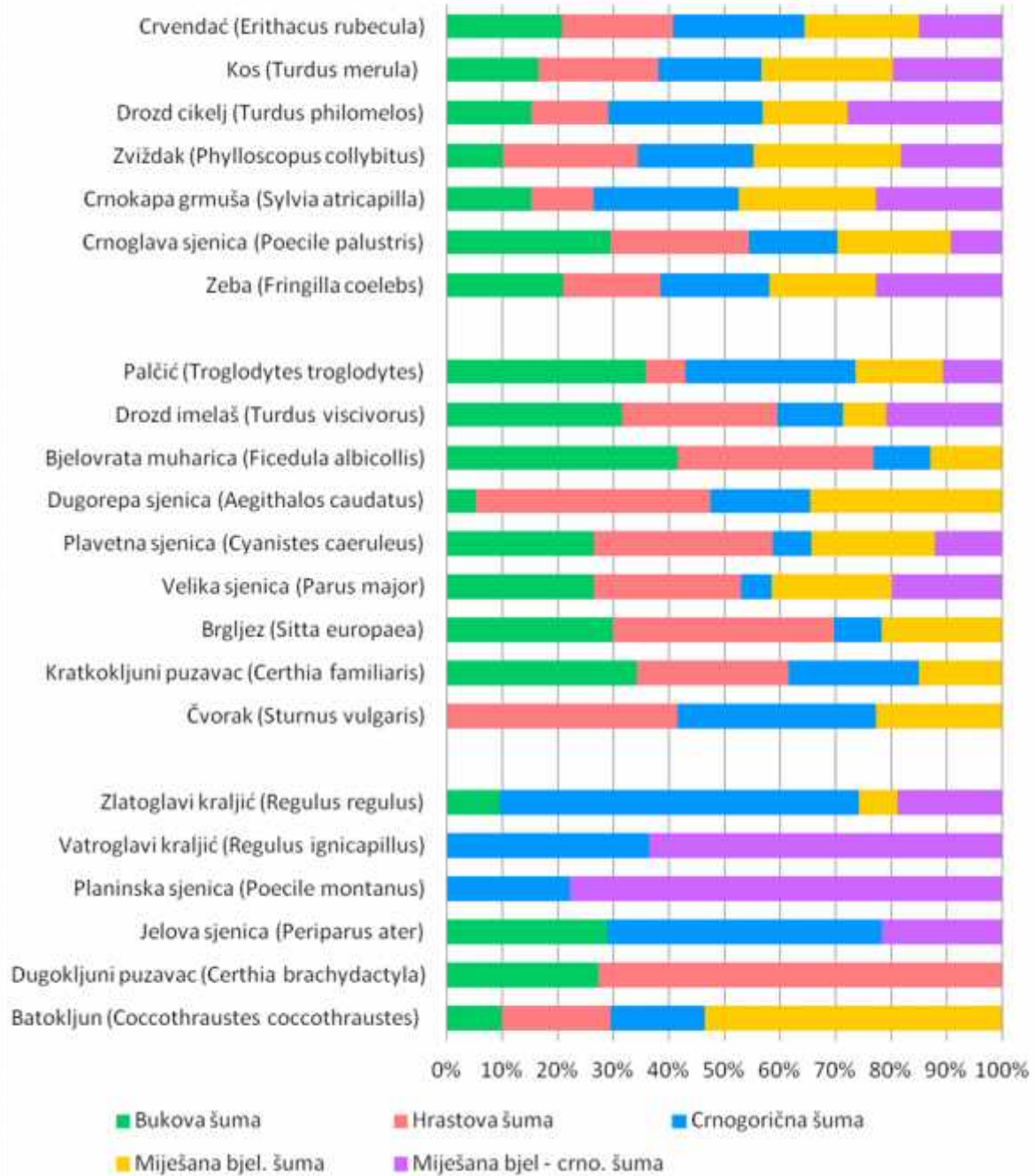
	BUKOVE ŠUME		HRASTOVE ŠUME		CRNOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NE ŠUME		MIJEŠANE BJELOGORI NO-CRNOGORI NE ŠUME	
	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB	MEDV	ŽUMB
Zelendur (<i>Carduelis chloris</i>)	0,08	*								
Krstokljun (<i>Loxia curvirostra</i>)								0,12		
Zimovka (<i>Pyrrhula pyrrhula</i>)		*							0,16	
Batokljun (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	0,25	0,11	1,49	0,21	0,32	0,18	0,48	0,58	0,32	
Žuta strnadica (<i>Emberiza citrinella</i>)				*				0,12		

Relativna distribucija parova pojedine vrste po pojedinim tipovima šuma (slike 18 i 19) dobivena je iz gustoća populacija (tablice 4 i 5). Vrste koje su u istraživanju zabilježene samo s jednom jedinkom unutar 50 metara u svakom od istraživanih područja, isključene su iz ovog prikaza. Ptice s relativno ujednaenom distribucijom po tipovima šuma su one kojima gustoća niti u jednom tipu šume ne pada ispod 10% od ukupne gustoće niti ne prelazi 30%. Ove vrste u oba Parka su: zeba, crvenda, crnokapa grmuša i crnoglava sjenica (slike 18 i 19). U Žumbera kom gorju ujednaenu distribuciju u svim šumskim tipovima imaju još kos, drozd cikelj i zviždak (slika 19). Vrste koje izrazito preferiraju neki tip šume su one kojima 50% ili više ukupne gustoće pripada jednom tipu šume. To je na Medvednici zlatoglavi kralji zbog velike gustoće u crnogori nim šumama, batokljun zbog velike gustoće u hrastovim šumama, kratkokljuni puzavac s velikom gustoćom populacije u miješanoj bjelogori no-crnogori noj šumi, dugorepa sjenica s većinskom gustoćom u bukovim šumama i vatroglavi kralji velike gustoće u miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama (slika 18). Na Žumbera kom gorju vrste koje značajno preferiraju neko stanište su: jelova sjenica i zlatoglavi kralji u šumama crnogorice, batokljun u miješanim bjelogori nim šumama, planinska sjenica i vatroglavi kralji u miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama.

Slika 18. Relativna distribucija ptica pojedine vrste po tipovima šuma na Medvednici.

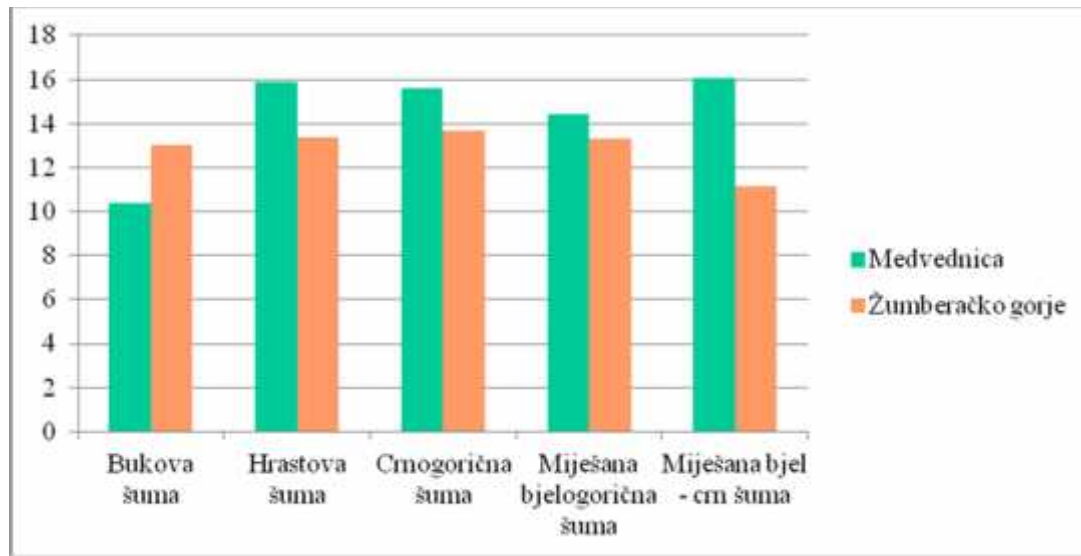
Žumberačko gorje

Slika 19. Relativna distribucija ptica pojedine vrste po tipovima šuma na Žumbera kom gorju.

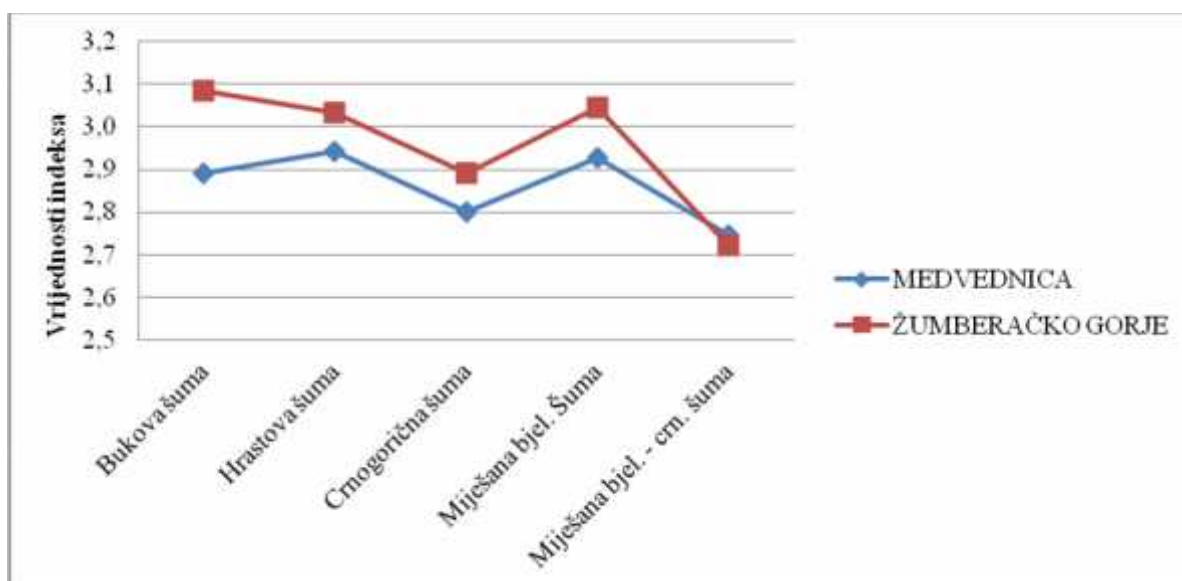
5.3.1. Usporedba ornitofaune pojedinih tipova šuma

Gustoća populacije ptica na svakom pojedinom tipu šuma veća je na Medvednici u svim šumama, osim u bukovoj (slika 20). Najveću gustoću imaju hrastova šuma i miješana bjelogorična šuma Medvednice. Najmanju gustoću populacije ptica imaju bukove šume Medvednice.

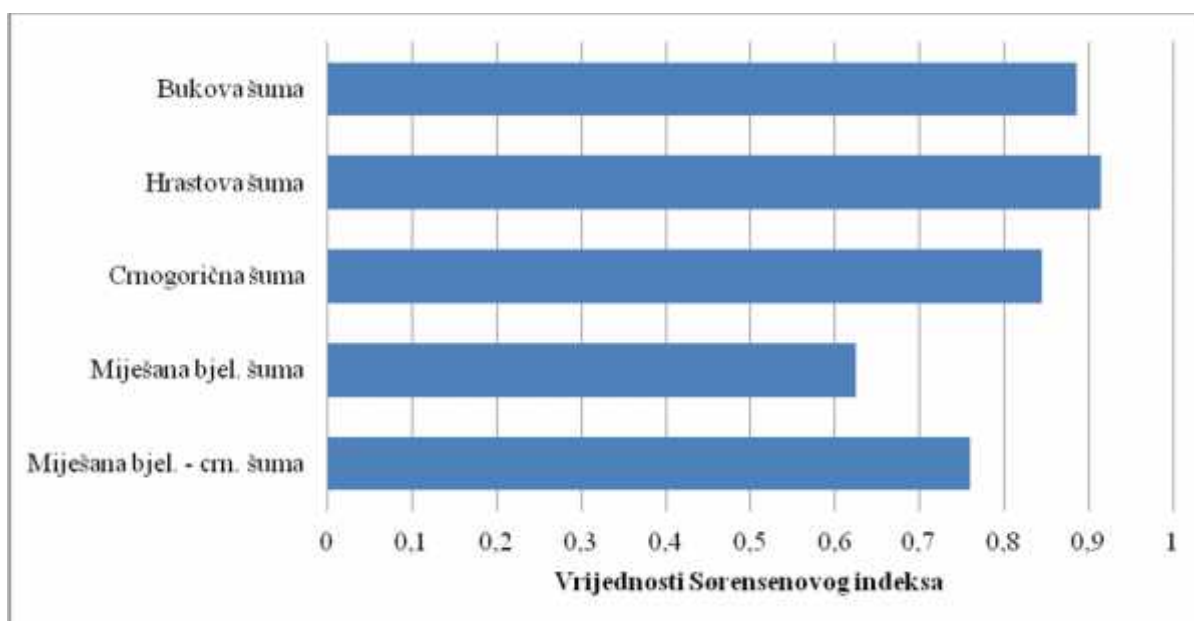
Slika 20. Gustoća ptica po tipovima šuma

Shannon – Wienerov indeks pokazuje veću raznolikost ornitofaune u šumama Žumberačkog gorja (3,17) nego u šumama Medvednice (3,05). Na slici 21 vide se iznosi Shannon – Wienerovog indeksa za pojedine tipove šuma na Medvednici i Žumberačkom gorju. U većini šuma su vrijednosti Shannon – Wienerovog indeksa za Žumberačko gorje veće od vrijednosti za Medvednicu. Najveću vrijednost indeksa na Žumberačkom gorju ima bukova šuma, a na Medvednici hrastova šuma.

Slika 21. Vrijednosti Shannon – Wienerovog indeksa za ornitofaunu u pojedinim tipovima šuma na Medvednici i Žumbera kom gorju.

Vrijednosti Sørensenovog indeksa pokazuju da su razlike između ornitofaune Medvednice i Žumberačkog gorja najveće u šumama miješane bjelogorice, dok su međusobno najslabije hrastove šume (slika 22).

Slika 22. Vrijednosti Sørensenovog indeksa za ornitofaunu po tipovima staništa.

5.4. Gusto a pojedinih ekoloških skupina i vrsta ptica u tipovima šuma

U tablicama 6, 7 i 8 prikazane su gustoće nekih ekoloških skupina i odabranih vrsta ptica na Medvednici i Žumbera kom gorju u pojedinim tipovima šuma. Neke gustoće pokazuju značajnu razliku između Medvednice i Žumbera kog gorja dobivenu Kruskal – Wallisovim testom. U bukovim šumama značajna razlika u gustoćama ptica na Medvednici i Žumbera kom gorju javlja se među dupljašicama (tablica 6), pticama koje se hrane na tlu (tablica 7) i pticama koje se hrane u grmlju (tablica 7). Među izabranim pticama značajnu razliku pokazuje kos (tablica 8).

U hrastovim šumama značajna razlika između Medvednice i Žumbera kog gorja javlja se samo u gustoći zviždka (tablica 8).

U crnogoričnim šumama nema značajne razlike u gustoćama ptica na Medvednici i Žumbera kom gorju.

U miješanim bjelogoričnim šumama Medvednice i Žumbera kog gorja značajno su različite gustoće gnjezdarica tla, dupljašica (tablica 6) ptica koje se hrane na deblu (tablica 7) te zviždka i zebe (tablica 8).

U miješanim bjelogorično – crnogoričnim šumama značajne razlike u gustoćama između Medvednice i Žumbera kog gorja pokazuju gnjezdarice tla (tablica 6), ptice koje se hrane na tlu (tablica 7), crvenda i zebe (tablica 8).

Tablica 6. Gusto e populacija ekoloških skupina ptica prema mjestu gnijež enja u razli itim tipovima šuma na Medvednici (Med.) i Žumbera kom gorju (Žum.). *p* prikazuje zna ajnost razlika dobivenih Kruskal – Wallisovim testom. Statisti ki zna ajne vrijednosti su podebljane, a svojstva na koja se vrijednosti odnose uokvirena.

	BUKOVA ŠUMA			HRASTOVA ŠUMA			CRNOGORI NA ŠUMA			MIJEŠANA BJELOGORI NA ŠUMA			MIJEŠANA BJELOGORI NO-CRNOGORI NA ŠUMA		
	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>
Gnjezdarice tla	3,31	3,34	0,9015	2,76	3,18	0,5889	3,18	4,00	0,3748	2,55	3,59	< 0,05	4,14	2,55	< 0,01
Gnjezdarice grmlja	2,04	2,39	0,3964	3,18	2,76	0,5889	4,14	3,82	0,5479	3,34	3,59	0,5747	2,86	3,50	0,3074
Gnjezdarice krošnjje	2,21	2,49	0,3683	3,82	2,12	0,0824	4,46	3,27	0,2401	3,26	2,55	0,1952	4,77	2,86	0,1381
Dupljašice	2,72	4,77	< 0,01	6,15	4,88	0,4099	3,50	2,55	0,4922	5,25	2,89	< 0,05	4,14	2,23	0,0777

Tablica 7. Gusto e populacija ekoloških skupina ptica prema mjestu hranjenja u različitim tipovima šuma na Medvednici (Med.) i Žumbera kom gorju (Žum.). *p* prikazuje značajnost razlika dobivenih Kruskal – Wallisovim testom. Statistički značajne vrijednosti su podebljane, a svojstva na koja se vrijednosti odnose uokvirena.

	BUKOVA ŠUMA			HRASTOVA ŠUMA			CRNOGORI NA ŠUMA			MIJEŠANA BJELOGORI NA ŠUMA			MIJEŠANA BJELOGORI NO-CRNOGORI NA ŠUMA		
	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>
Hranjenje na tlu	4,92	6,53	< 0,05	7,00	5,73	0,2198	7,00	7,09	0,6918	7,40	5,90	0,0655	8,44	6,05	< 0,05
Hranjenje u grmlju	1,36	0,85	< 0,05	1,06	0,64	0,4227	1,91	1,46	0,2225	1,11	1,39	0,4331	1,59	1,27	0,2943
Hranjenje u krošnji	3,23	3,82	0,1751	5,31	4,46	0,8051	5,41	4,55	0,3335	3,58	4,51	0,1652	3,98	3,82	0,9301
Hranjenje na deblu	0,51	1,06	0,1276	1,91	1,49	0,5001	0,64	0,36	0,4980	1,51	0,58	< 0,05	1,43	0,00	0,0571

Tablica 8. Gusto e populacija nekih vrsta ptica u razli itim tipovima šuma na Medvednici (Med.) i Žumbera kom gorju (Žum.). *p* prikazuje zna ajnost razlika dobivenih Kruskal – Wallisovim testom. Statisti ki zna ajne vrijednosti su podebljane, a svojstva na koja se vrijednosti odnose uokvirena.

	BUKOVA ŠUMA			HRASTOVA ŠUMA			CRNOGORI NA ŠUMA			MIJEŠANA BJELOGORI NA ŠUMA			MIJEŠANA BJELOGORI NO-CRNOGORI NA ŠUMA		
	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>	Med	Žum	<i>p</i>
Crvenda (Erithacus rubecula)	1,78	1,75	0,9601	2,12	1,70	0,2689	1,59	2,00	0,3261	2,07	1,74	0,3929	2,23	1,27	< 0,05
Kos (Turdus merula)	0,34	0,80	< 0,05	1,06	1,06	1,000	0,95	0,91	0,9029	1,19	1,16	0,9188	0,80	0,95	0,6785
Zviždak (Phylloscopus collybitus)	0,76	0,53	0,3382	0,42	1,27	< 0,05	0,95	1,09	0,8246	0,24	1,39	< 0,001	0,48	0,95	0,2410
Jelova sjenica (Periparus ater)	0,34	0,42	0,8859	0,00	0,00	1,000	0,95	0,73	0,5308	0,08	0,00	0,4070	0,80	0,32	0,2410
Zeba (Fringilla coelebs)	1,61	1,75	0,5308	2,12	1,49	0,2110	2,55	1,64	0,1862	2,55	1,62	< 0,05	3,34	1,91	< 0,05

5.5. Korelacije izme u strukturalnih obilježja šuma i gusto e populacija nekih vrsta i ekoloških skupina ptica

Gusto a populacije zebe negativno je korelirana s brojem stabala po to ki i ta se korelacija javlja u svim tipovima šuma i ukupno na Medvednici i Žumbera kom gorju. Zna ajnu korelaciju pokazuje na Medvednici, u crnogori nim šumama, miješanim bjelogori nim i miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama (tablica 9).

U korelaciji u kojoj su uklju ene sve to ke Medvednice, to ke miješanih šuma bjelogorice i miješanih bjelogori no-crnogori nim šuma gusto a populacije zebe pozitivno je korelirana s prosje nom temeljnicom stabla, a negativno s brojem mladih stabala (tablica 9). Gusto a populacije zebe pozitivno je korelirana s brojem starih stabala i to na Medvednici, u bukovim šumama i u miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama. Negativna korelacija gusto e populacije zebe s brojnoš u grmlja bilježi se na Medvednici (tablica 9).

Tablica 9. Korelacije strukturalnih obilježja šuma i gusto e populacije zebe. Korelacije su izvedene uklju uju i sve to ke Medvednice, sve to ke Žumbera kog gorja, sve to ke bukovih šuma, hrastovih šuma, crnogori nih šuma, miješanih bjelogori nih i miješanih bjelogori no – crnogori nih šuma. Korelacije u podebljanom tisku i obojenih ku ica su zna ajne pri $p < 0,05$.

	To ke Medv	To ke Žumb	Bukove šume	Hrastove šume	Crnogor šume	Miješane bjelogor šume	Miješane bjelogor-crnogor šume
Temeljnica suhog drva	0,19	0,08	0,18	-0,18	0,03	0,27	-0,27
Broj vrsta po to ki	0,01	0,03	0,19	0,51	0,30	-0,31	-0,71
Grmlje/ha	-0,36	-0,20	-0,27	-0,39	-0,11	-0,28	-0,28
Pokrovnost tla	-0,15	0,15	-0,23	0,15	0,70	-0,18	0,27
Zatvorenost krošnji	0,01	-0,27	0,16	0,20	-0,76	-0,38	-0,31
Broj starih stabala	0,36	0,26	0,34	0,34	0,18	0,36	0,59
Broj srednje starih stabala	0,02	0,14	-0,12	0,36	0,22	0,16	-0,26
Broj mladih stabala	-0,36	-0,25	-0,05	-0,22	-0,60	-0,50	-0,72
Broj stabala/ ha	-0,32	-0,20	-0,07	-0,09	-0,63	-0,46	-0,75

	To ke Medv	To ke Žumb	Bukove šume	Hrastove šume	Crnogor šume	Miješane bjelogor šume	Miješane bjelogor-crnogor šume
Ukupna temeljnica stabala (m²/ha)	0,20	0,20	0,08	0,46	0,19	0,27	0,06
Prosje na temeljnica stabla	0,32	0,25	0,13	0,10	0,41	0,53	0,62

Gustoća populacije zviždaka pokazala je pozitivnu korelaciju s količinom grmlja u šumi. Ova se povezanost pokazuje kada se u korelaciju uključe sve točke pojedinih Parkova točke bukove šume te točke miješane bjelogorične šume.

Gustoća populacije jelove sjenice pozitivno je korelirana s temeljnicom suhih stabala (na svim točkama Žumbera kog gorja, u bukovim i crnogoričnim šumama) i negativno s brojem mladih stabala (na svim točkama Medvednice).

Gustoća populacija dupljašica i gustoća populacija ptica koje se hrane na deblu pokazuju korelaciju sa sličnim strukturalnim obilježjima šuma. Obje skupine pokazuju negativnu korelaciju s brojem mladih stabala i brojem stabala po hektaru, a pozitivnu s prosječnom temeljnicom stabla. Dupljašice osim toga još pokazuju pozitivnu korelaciju s temeljnicom suhih stabala. Ptice koje gnijezde u krošnji pokazuju pozitivnu korelaciju s brojem starih stabala i prosječnom temeljnicom stabla. Gustoća ptica koje se hrane na tlu negativno je korelirana s količinom grmlja, a gustoća ptica koje se hrane na krošnji pozitivno je korelirana s količinom grmlja.

6. RASPRAVA

6.1. Usporedba ornitofaune Parkova prirode Medvednica i Žumbera ko gorje

Ukupni broj vrsta na Žumbera kom gorju veći je nego na Medvednici. Ovu bi razliku bilo moguće objasniti pojavom „rubnog efekta“. Poznato je, naime, da se na rubovima šuma ili općenito rubovima staništa povećava broj vrsta. U području dodira dvaju staništa najčešće se mogu naći i vrste koje pripadaju jednom i drugom staništu te neke nove vrste karakteristične baš za rubna staništa (Odum 1971). Žumbera ko gorje nesumnjivo ima znatno jače fragmentirano stanište od Medvednice, što je sasvim očekivano kada se zna da se na području Žumbera kog gorja nalazi čitav niz sela oko kojih su polja, livade, vrtovi; što u Medvednici na višim nadmorskim visinama nedostaje. Pretpostavljam da je i u ovom istraživanju upravo ta fragmentacija okoliša došla do izražaja i uzrokovala veći broj vrsta na Žumbera kom gorju. Ovu teoriju podupire i popis vrsta zabilježenih samo na Žumbera kom gorju na kojem je se od 11 vrsta nalaze i neke ne-šumske vrste kao npr siva grmuša i rusi svrak (Čikić i sur. 2007) te vrste tipične za rubove šuma kao što su grlica, vijoglav i žuta strnadica (Kralj i sur. 2007).

Shannon – Wienerov indeks sukladno sa brojem vrsta pokazuje da je veća bioraznolikost u šumama Žumbera kog gorja. Budući da vrijednost Shannon – Wienerovog indeksa raste s brojem vrsta u zajednici (Krebs 1999), ovo je očekivan rezultat. Jedini tip šume u kojem je bioraznolikost veća na Medvednici nego na Žumbera kom gorju je miješana bjelogori no-crnogori na šuma. Ova bi razlika mogla biti rezultat nejednakog broja točaka na Medvednici (8 točaka) i Žumbera kom gorju (4 točke).

Suprotno bioraznolikosti, gustoća populacija ptica veća su na Medvednici nego na Žumbera kom gorju. Ova se dva rezultata ne bi trebala direktno uspoređivati zato što gustoća nije izražena za sve vrste već samo za šumske pjevice. Odum (1971) navodi da u rubnom području zajedno sa brojnošću vrsta raste i gustoća vrsta, pa je za pretpostaviti da bi se ovakav rezultat pojavio i u ovom istraživanju kada bi se gustoća populacije izražavala za sve ptice ovog područja. Očekivano je da će na mjestu gdje se nalazi veći broj vrsta, biti manja gustoća šumskih pjevica jer mnoge zabilježene vrste nisu šumske pjevice.

Vrijednost gustoće populacije ptica najveća je u hrastovim i miješanim bjelogori no-crnogori nim šumama Medvednice. Velika gustoća populacije ptica u hrastovim šumama Medvednice može se objasniti velikom količinom grmlja u ovoj šumi. Vertikalno promatrano

svaki sloj vegetacije u šumi sadrži posebne ekološke niše za neke vrste ptica, pa stoga broj vrsta ptica u šumi raste s povećanjem broja slojeva vegetacije (Moss 1978). Za hrastove je šume općenito karakteristična velika količina grmlja, a to se može vidjeti i u rezultatima strukturalnih obilježja vegetacije u ovom istraživanju. Miješane bjelogori no-crnogori ne šume Medvednice značajne su zbog najveće prosječne temeljnice stabala i najvećeg udjela starih stabala (oko 20%) što je vjerojatno razlog velike gustoće populacije ptica u tim šumama. Staroš u šume mijenja se zajednica ptica uz općenito pravilo da starije šume imaju bogatiju ornitofaunu (Kralj 2000). Budući da broj starih stabala utječe na bogatstvo vrsta, starost stabala bi mogao biti limitirajući faktor za mnoge vrste u gospodarenim šumama (Berg 1997). Ovo bi se moglo primijetiti na nekim šumama u ovom istraživanju kojima potpuno nedostaju stara stabla. Naprimjer, miješana bjelogori no-crnogori na šuma Žumbera kogorja ima najmanju gustoću populacije ptica od svih šuma Žumbera kogorja, dok isti tip šume na Medvednici ima najveću gustoću populacije. Ovu razliku objašnjavam činjenicom da su u miješanoj bjelogori no-crnogori u šumi Žumbera kogorja 73% stabala mlada, a stara potpuno nedostaju.

6.2. Ovisnost pojedinih vrsta ptica i ekoloških skupina ptica o strukturalnim obilježjima vegetacije

Prema mjestu gnijezdenja najveći broj ptica u istraživanju su dupljašice (10 vrsta). Broj dupljašica povećava se s povećanjem prosječne temeljnice stabla i temeljnice suhih stabala, a smanjuje se s brojem mladih stabala i gustoćom stabala. Prosječna temeljnica izražava se kao mjera za starost stabala budući da starija stabla imaju veću temeljnicu. Ova korelacija potvrđuje da dupljašicama odgovara već i broj starih stabala što je općenito poznati i često dobivan rezultat. Kralj (2000) zaključuje da u lužnjakovim šumama Hrvatske stara stabla odgovaraju dupljašicama, a Dumbović (2007) isti rezultat dobiva u šumama Papuka. Najveću gustoću populacije dupljašice imaju u hrastovim šumama na Medvednici, a to i je jedna od najstarijih šuma u istraživanju.

U krošnjama se gnijezdi šest vrsta šumskih pjevice. Gnjezdarice krošnji kao što su zeba, batokljun, vuga, kraljica i drozd imelaš su u ovom istraživanju pokazale da im gustoća populacija raste u starijim šumama. Ovo je očekivan rezultat budući da starija stabla imaju veću krošnju na kojima se ove ptice mogu gnijezditi (Sherry i Holmes 1985). Najveću gustoću

gnjezdarice krošnji postižu u miješanoj bjelogori no-crnogori noj šumi Medvednice, a to je šuma s najvećim udjelom starih stabala.

četiri šumske pjevice iz istraživanja gnijezde se u grmlju. Gnjezdarice grmlja nisu pokazale značajnu korelaciju ni sa jednim strukturalnim obilježjem vegetacije, a najveću gustoću u populaciji imaju u crnogoričnim šumama Medvednice. Gnjezdarice grmlja u ovom istraživanju su: kos, drozd cikelj, crnokapa grmuša i dugorepa sjenica. Osim dugorepe sjenice ove vrste imaju ujednaku distribuciju jedinki po tipovima staništa (slike 18 i 19) tako da se ni floristički ne može izraziti neka karakteristika koja izrazito utječe na gustoću populacije ove ekološke skupine.

Tri od vrsta kojima je određivana gustoća populacije gnijezde se na tlu. To su palina, crvenda i zviždak. Gnjezdarice tla nisu pokazale nikakvu značajnu korelaciju sa strukturalnim obilježjima vegetacije. Laiolo (2002) pronalazi da se pojedine gnjezdarice prizemne vegetacije mogu povezati s određenim vrstama raslinja. Najveću gustoću populacije gnjezdarice tla ostvaruju u miješanoj bjelogori no-crnogori noj šumi Medvednice u kojoj je moguće da je sloj prizemne vegetacije bio vrlo raznolik i time idealan za ove vrste.

Najzastupljenija skupina po mjestu hranjenja je skupina ptica koje se hrane u krošnjama. Gustoća populacije ovih ptica pozitivno je korelirana s količinom grmlja, što upućuje na činjenicu da gornje slojeve grmlja ove ptice mogu koristiti za hranjenje jednako kao i krošnje. Najveću gustoću populacije ova ekološka skupina ostvaruje u crnogoričnim šumama Medvednice. To je vjerojatno posljedica činjenice da je od 10 vrsta iz ove skupine, čak četiri vezano uz crnogoričnu šumu. Njihova povećana brojnost utječe na ukupnu brojnost vrsta u ovoj skupini. DesGranges (1980) primjećuje da su u Kanadi insektivorne ptice koje se hrane u krošnjama kao i sve omnivorne vrste (bez obzira na mjesto hranjenja) češće u crnogoričnim šumama, zbog velike količine kukaca kojima se mogu hraniti.

Ptice koje se hrane na tlu su zeba, vorak, palina, crvenda i drozdovi. Oni najgušću populaciju imaju u miješanim bjelogori no-crnogoričnim šumama Medvednice. Gustoća populacije ovih ptica je negativno korelirana s količinom grmlja u šumi što je otkriveno s obzirom da grmlje zaklanja područje njihovog hranjenja i čini ga manje dostupnim. Laiolo (2002) ističe da na vrste koje se hrane u nižim slojevima šume utječe broj biljnih vrsta koje se u tom sloju mogu naći. Floristički sastav panonskih bukovo-jelovih šuma odlikuje se velikom raznolikošću u biljnih vrsta u svim slojevima (Rauš i sur. 1992).

Veliku ovisnost s strukturalnim obilježjima vegetacija pokazuju ptice koje se hrane na deblu, a to su brgljez i puzavci. Oni preferiraju šume s većom prosječnom temeljnicom, dakle starije šume, a izbjegavaju šume s puno mladih stabala. Najveću gustoću populacije ostvaruju u hrastovoj šumi Medvednice koja je jedna od najstarijih šuma u istraživanju. Osim zbog starosti, hrastova je šuma odlično stanište ovakvim pticama i zbog velikog broja kukaca koji žive na hrastovim stablima. Southwood (1961) je uspoređivao i broj vrsta kukaca koji žive na prosječnom stablu zaključivao da među rodovima tipičnog bjelogoričnog i crnogoričnog drveća najveći broj kukaca živi na hrastovima. Oni predstavljaju izvor hrane brojnim pticama, posebno onima koje se hrane na stablima.

Najbrojnije ptice u istraživanim šumama su zeba, crvenda i crnokapa grmuša, ptice iz sasvim različitih ekoloških skupina. Zeba kao gnjezdarica krošnji koja se hrani na tlu preferira starije šume s manje grmlja što je i prikazano u tablici 9. Crvenda je gnjezdarica tla koja se hrani na tlu pa je vjerojatno da izbjegava dijelove šuma s razvijenim slojem grmlja. Crnokapa grmuša gnjezdarica je grmlja koja se i hrani u grmlju pa prema tome preferira dijelove šuma s velikom količinom grmlja. Dakle, najzastupljenije ptice imaju različite zahtjeve prema strukturalnim obilježjima vegetacije, što je i otkriveno obzirom da zbog toga nisu u kompeticiji prema mjestu gniježđenja i hranjenja. Zeba i crvenda općenito su najčešće ptice kontinentalnih šuma Europe i mogu se nazvati generalistima zato što dominiraju u gotovo svim tipovima šuma (Moskát i Szekely 1989). Zeba, crvenda i crnokapa grmuša dominantne su vrste i u šumama Papuka (Dumbović 2007). Na šumama Medvednice i Ivanšice dominantna vrsta do 600 m je crnokapa grmuša, a iznad te nadmorske visine dominira zeba (Dolenec 1991). Budući da je već dio točniji u ovom istraživanju na Medvednici prolazio hrptom planine (na visini iznad 600 m) većina zeba je otkrivena. Velika brojnost triju vrsta ptica potpuno različitim ekološkim uvjetima ukazuje na bogatstvo i raznolikost šumskih staništa istraživanog područja. Iako šume djeluju kao homogena staništa, različite vrste ptica imaju različitu distribuciju, ovisno o strukturalnim i florističkim razlikama u šumskim kompleksima (Sherry i Holmes 1985).

7. ZAKLJUČAK

Na istraživanim lokacijama zabilježene su 24 vrste drve a na području Medvednice i njih 23 na području Žumbera kog gorja. Na temelju udjela temeljnica tih stabala istraživane lokacije su razvrstane u pet tipova šuma; bukove, hrastove, crnogorične, miješane bjelogorične i miješane bjelogorično-crnogorične šume.

U istraživanju je zabilježeno 50 vrsta ptica. Na Medvednici je zabilježeno njih 39, a na Žumbera kog gorju 49.

Prema Shannon – Wienerovom indeksu šume Žumbera kog gorja pokazuju veće u bioraznolikost od šuma Medvednice. Vrijednosti Sørensenovog indeksa pokazuju da su razlike između u ornitofaune Medvednice i Žumbera kog gorja najveće u šumama miješane bjelogorice, dok su međusobno po ornitofauni najbliže hrastove šume.

Šume Medvednice imaju ukupno veće u gustoću ptica od šuma Žumbera kog gorja. Najveće u gustoću ptica na Medvednici imaju hrastova i miješana bjelogorično-crnogorična šuma, a najveće u gustoću ptica na Žumbera kog gorju ima crnogorična šuma. Najveće u gustoći populacija na području oba Parka imaju zeba, crvenda i crnokapa grmuša.

Gustoća populacije dupljašica te gnjezdarica krošnji veća je u starijim šumama. Osim toga, gustoća populacije dupljašice povećava se u šumama s većim brojem ili površinom suhih stabla, a smanjuje se u šumama s većim brojem mladih stabala.

Gustoća populacije ptica koje se hrane u krošnji raste s povećanjem količine grmlja dok gustoća populacije ptica koje se hrane na tlu, s povećanjem količine grmlja, pada. Gustoća populacije ptica koje se hrane na deblu povećava se u starijim, a pada u mladijim šumama.

Gustoća populacije zviždaka povećava se s količinom grmlja u šumi. Gustoća populacije jelove sjenice povećava se s količinom suhih, a pada s količinom mladih stabala.

Zeba, crvenda i crnokapa grmuša dominantne su vrste u oba Parka prirode. Velika brojnost triju vrsta ptica potpuno različitih ekoloških uvjeta ukazuje na bogatstvo i raznolikost šumskih staništa istraživanog područja.

8. LITERATURA

- Berg A. (1997): Diversity and abundance of birds in relation to forest fragmentation, habitat quality and heterogeneity. *Bird Study* 44. 355 – 266.
- Bibby C. J., Burgess N. D., Hill D. A. (1992): *Bird Census Techniques*. Academic Press. London.
- Cody M. L. (1985): *Habitat selection in birds*. Academic press, Inc., London.
- Cyr A., Oelke H. (1976): Vorschläge zur Standardisierung von Biotopbeschreibungen bei Vogelbestandsaufnahmen im Waldland. *Die Vogelwelt* 97 (5): 161-175.
- ikovi D. (1996): Brojnost i gustoća crnokape grmuše (*Sylvia atricapilla* L.) u tri različita šumska staništa. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno matematički fakultet.
- ikovi D. (2001): Gustoća i populacija i rasprostranjenost vrsta potporodice *Picinae* u šumskim staništima Središnje Hrvatske. Magistarski rad. Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno matematički fakultet.
- ikovi D., Tutiš V., Kralj J., Barišić S., Kirin T. (2007): Izvješće o rezultatima istraživanja na projektu Zajednice ptica, danje i noćne grabljivice šumskih ekosustava parka prirode Medvednica s preporukama za gospodarenje šumama. Znanstvena studija, Zavod za ornitologiju HAZU.
- DesGranges J.-L. (1980): Avian community structure of six forest stands in La Mauricie National Park, Quebec. Occasional Paper No.41. Canadian Wildlife Service. Hull.
- Dolenec Z. (1991): Struktura zajednica ptica Medvednice, Ivanšćice i Cesargradske gore te ornitofauna Hrvatskog zagorja. Disertacija. Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno matematički fakultet.
- Dumbović V. (2007): Struktura zajednica ptica gnjezdarica u šumama Parka Prirode Papuk. Magistarski rad. Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno matematički fakultet.
- Forenbacher S. (1995): Žumberak: Kalendar flore Žumberačke gore. Školska knjiga. Zagreb.

- James F. C., Shugart H. H. (1970): A quantitative method of habitat description. Audubon Field Notes 24 (6): 727-736.
- Kralj J. (2000): Struktura zajednica ptica gnjezdarica šuma hrasta lužnjaka u Hrvatskoj. Disertacija. Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno matematički fakultet.
- Kralj J., Išković D., Kirin T., Radović D. (2007): Struktura zajednica ptica pjevice šumskih ekosustava Parka prirode Žumberak - Samoborsko gorje. Znanstvena studija, Zavod za ornitologiju HAZU.
- Krebs C. J. (1999): Ecological Methodology. Benjamin/Cummings, Menlo Park, California, SAD.
- Laiolo P. (2002): Effects of habitat structure, floral composition and diversity on a forest bird community in north-western Italy. *Folia zool.* – 51 (2):121 – 128.
- MacArthur R. H., MacArthur J. W. (1961): On bird species diversity. *Ecology* 42 (3): 594-598.
- Moskát C. (1988): Breeding bird community and vegetation structure in a beech forest in the Pilis Mountains, N. Hungary. *Aquila* 95:105-112.
- Moskát C., Székely T. (1989): Habitat distribution of breeding birds in relation of forest succession. *Folia zoologica* – 38 (4):363 – 376.
- Moss D. (1978): Diversity of woodland song-bird population. *Journal of Animal ecology*, 47, 521-527.
- Nikolić T. (2007): Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje. U: Budak N. (2007): Croatia – Hr: Hrvatski udio u svjetskoj baštini. Profil international. Zagreb.
- Nikolić T., Kovačić S. (2008): Flora Medvednice: 250 najčešćih vrsta Zagrebačke gore. Školska knjiga. Zagreb.
- Odum E. P. (1971): Fundamentals of ecology. 3rd. W. B. Saunders co.
- Pielou E. C. (1978): Population and Community Ecology. Gordon & Breach Science Publ. New York.

- Rauš M., Trinajstić I., Vukelić J., Medvedović J. (1992): Biljni svijet hrvatskih šuma. str 33 – 77. U: Rauš M. (1992): Šume u Hrvatskoj. Šumarski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Rucner R.. (1975): Ptica svijet Samoborskog gorja. *Larus* 26-28: 117-141.
- Sherry T. W., Holmes R. T. (1985): Dispersion patterns and habitat responses of birds in Northern hardwood forests. Str 283-309. U: Cody M. L. (1985): Habitat selection in birds. Academic Press, Inc. London.
- Southwood T. R. E. (1961): The number of species of insect associated with various trees. *Journ. Animal Ecology* 30: 1-8.
- Tutiš V. (1998): Rasprostranjenost, izbor staništa i gustoća populacija vrsta roda *Strix* (*Aves*, *Strigiformes*) u Hrvatskoj. Disertacija. Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno matematički fakultet.
- Tutiš V., Miković D. (2003): Inventarizacija sova (*Strigiformes*) Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje. Zavod za ornitologiju HAZU.